

**«Адзіны кандыдат –
гэта немэтазгодна»**

Лявон Баршчэускі пра будучую прэзыдэнцкую кампанію.

Старонка 4

Эўропа зноў падае руку

Міністры замежных справаў краінай ЭС прыпынілі на паўгоду візывы абмежаваныні. Невыязнымі застаюцца толькі Шэйман, Палітчэнка, Сівакоў, Навумай і прыраўненая да іх Ярошына.

На сустрэчы ў Люксэмбургу міністры замежных справаў краінай ЭС пагадзіліся прыпыніць на паўгоду візывы абмежаваныні, накладзеныя на Аляксандра Лукашэнку і ягоных падначаленых. Такім чынам яны спадзяюцца паспрыяць дэмакратызацыі Беларусі.

У сьпісах невыязных засталіся пляцера чыноўнікаў, якія, на думку эўрапейцаў, могуць быць не-пасрэдна і найбольш датычныя да зынкленых апанэнтаў улады, а таксама фальсифікацыі выбараў — старшыня ЦВК Лідзія Ярошына, міністар унутраных справаў Уладзімер Навумай, былы камандзір брыгады спэцназу Дзмітры Паўлічэнка, былы кіраўнік Рады Бяспекі Віктар Шэйман, а таксама былы

міністар унутраных справаў Юры Сівакоў.

У першапачатковым съпісе невыязных было 41 прозывішча. Апроч Лукашэнкі даволю на ўезд ў Эўропа-саюз атрымаюць намесніца кіраўніка Адміністрацыі прэзыдэнта Натальля Пяткевіч, міністар адукцыі Аляксандар Радзькоў, міністар інфарматыцы Уладзімер Руслакевіч, міністар юстыцыі Віктар Галаванаў, старшыня Белтэлерадыёкампаніі Аляксандар Зімоўскі, старшыня Канстытуцыйнага Суду Пётар Міклашэвіч, былы кіраўнік Адміністрацыі прэзыдэнта Генадзій Навыглас, былы галоўны ідэолаг Алег Праляцкі, былы старшыня КДБ Сыціпан Сухарэнка.

Працяг на старонцы 3.

У НУМАРЫ

Каложа стане як новая

У съпісе славутасціяў, якія неўзабаве плянуюць адрастайтвару ў Горадні, з'явілася таксама Барысаглебская царква. Старонка 6.

Трыўожныя эсэмссы з раю

У беліце нешта адбываецца. Ён усё больш нагадвае майстэрню па вырабе выхувальных прыстасаванняў. Чарговая такая штука — дэбютны раман Аляксей Талстова «Бег». Старонка 7.

Усе сёлетнія Нобэлі

Каму, за што, і навошта гэта трэба. Вынік Нобэлеўскага тыдня. Старонка 14.

Капуэйра, макулеле, батукада

і іншыя анонсы афішы. Старонка 15.

«Рок-школа». Адборачны канцэрт

27 кастрычніка ў «Гудвіне» (пр. Незалежнасці, 19) — адборачны канцэрт у практ «Рок-школа». Пачатак а 17.30. Кошт квітка — усяго 7 тысяч. Т.: (029) 649-08-88

Пра што Вольскаму пісаць песні?

Янія Кузьменка, праграмістка:
«А пра інтэрнэт ён сільяваў? Пра альтывірусы трэба пісаць. Такая зараза — вы не ўжыліце. Трэба іх выкрыць і ў маставіцце».

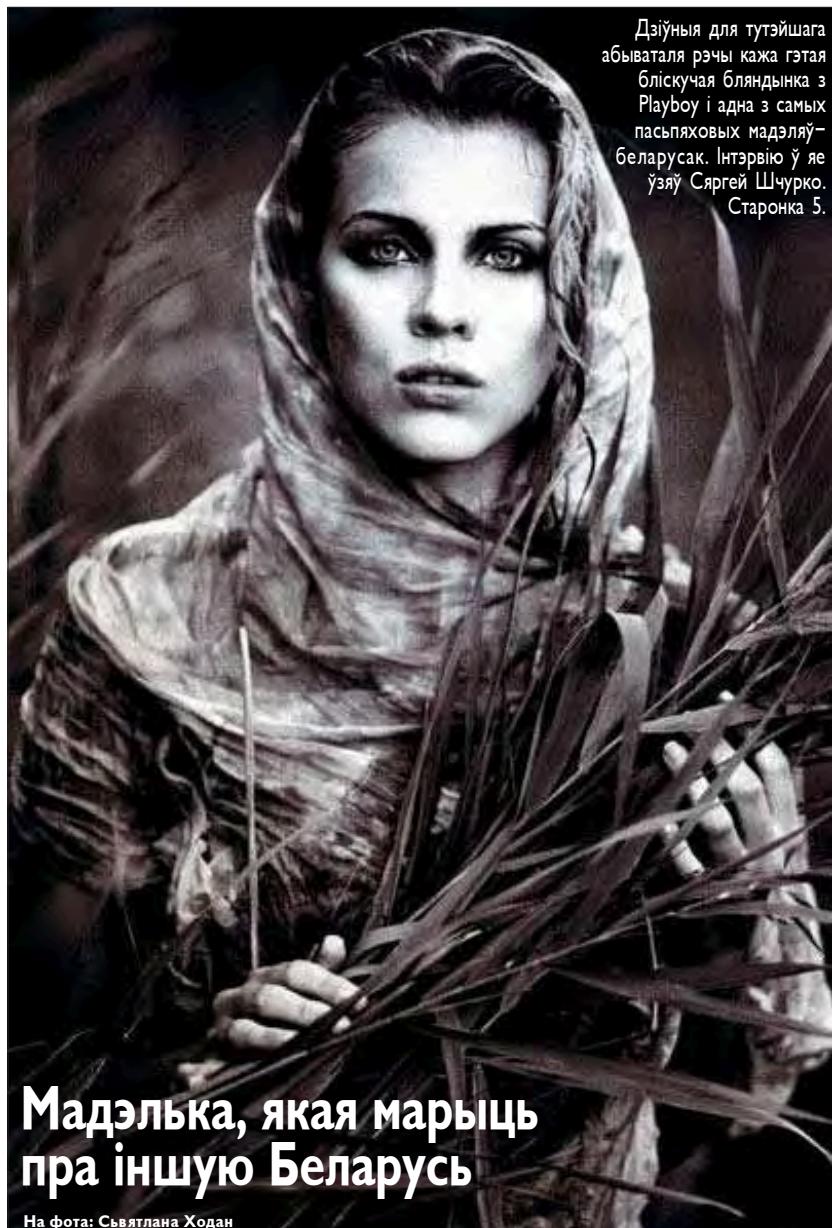
Аляксандар Станішоўскі, прыватны прадпрымальнік:
«Адназначна — пра рыбалку».

Іван Сыціпанюк, журналіст:
«Каб з'явілася песня пра нашу прану — часам небяспечную. Та-кая сучасная «Зы «Лейкай» і блікно-там...».

Уладзімер Арлоў, пісменнік:
«Пра мой улюблёны Полацак».

Адольф Вольскі, 10 гадоў:
«Пра дзяцей гадоў дзесяці — тро-націц, вельмі цікавы ўзрост».

Аптытва Павал Касцюшкоўч

Мадэлька, якая марыць пра іншую Беларусь

На фота: Святлана Ходан

гісторыя ў «НН»

Беларускаму Народнаму Фронту 20 гадоў
Успаміны Алеся Сушы, Уладзімера Арлова, Алеся Марачкіна... 8

Мілан Кундэрэра пачынаў як даносчык

Як усё было складана 60 гадоў таму... Дакументы з архіваў чэскага КГБ раскрываюць невядомыя старонкі гісторыі. 10

Харчаваныне беларусаў у XX стагодзьдзі
Піша Алег Дзярновіч 12

А Вы што парайце? Дасылайце нам на адрес а/c 537, Менск, 220050.

АД РЭДАКЦЫІ

«Белсаюздрук» і «Белпошта» па-ранейшаму адмаўляюцца распаўсюджваць «Нашу Ніву»

Рэспубліканскія прадпрыемствы «Белсаюздрук» і «Белпошта» ў чарговы раз адмовіліся распаўсюджваць праз сваю сетку «Нашу Ніву». Пісьмовыя адмовы на пранавону аб супрацоўніцтве Рэдакцыя атрымала 6 і 8 кастрычніка.

«РУП «Белсаюздрук» не плюнне ў найбліжэйшы час распаўсюджванье газеты «Наша Ніва» праз гандлёвую сетку кіёскай і крамаў прадпрыемства», — лякянічна паведамляеца ў лісце за подпісам намесніцы дырэктара прадпрыемства Тацяны Івінскай. Прычыны не ўказываюцца.

«Белпошта» патлумачыла нежаданье ўключыць «НН» у падпісы каталёг на наступны год «еканамічнай немэтаўгоднасцю».

«Паколькі ававязак па ўключынні друкаванага выданья ў каталёг не прадугледжаны заканадаўствам, выбар друкаваных выданняў для фармаванія каталёга з мэтай далейшага іх распаўсюду праз падпіску з'яўляецца правам РУП «Белпошта», — гаворыцца ў лісце за подпісам генэральнага дырэктара прадпрыемства Аляксандры Чарняк.

Эта я не першы выпадак, калі палітычны ўціск маскіруеца пад «еканамічную немэтаўгоднасцю». Зручная для кіраўніцтва краіны пазыцыя: яно нібыта і на мае дачиненне да ўціску незалежных СМИ. Бо, маўляй, кожнае прадпрыемства само вырашае, зь якімі выданнямі працаўць. Тым больш цяпер, калі з дэмакратызаций у сферы СМИ з'явілася санкцыя адмена візваленія санкцыяў супраць чыноўнікаў.

Рэдакцыя будзе і далей дабівася справядлівасці, бо адчувае за сабой заплечча чытачоў. Ни можна мірыцца з эканамічнай і палітычнай дыскрымінацыяй незалежных СМИ, гэта міна пад будучынай беларускага грамадзтва. Расказывайце пра «НН» людзям, якія могуць стаць новымі падпісчыкамі.

У недзелью не адбылася запланаваная гульня 27-га туру чэмпіянату Беларусі па футболе між «Дарыдай» з Менскага раёну і мікашэвіцкім «Гранітам».

Такім чынам «мігрыальная» дружына выказала свой пратест дзеянню арбітраў у матчах каманды, а таксама стаўленнем кіраўніцтва федэрацыі да клубу.

«Дарыда», якая займае ў чэмпіянате передапошнія месцы і практична разыгравалася з надзеяй застанца ў эліце, у апошнім туры праіграла гардзенскаму «Неману». Пры гэтым не-адаволенасць «Дарыдам» выскіпалі дзеянні арбітра Антуана Маёрава. Судзьдзя нібыта паказаў заміт жоўтых і чырвоных картак футбалістам «Дарыдам», а таксама не зачыліў адні з голаў каманды. Былі пытаны ў «дарыдаўцу» да дзеянняў судзьдзі ў іншых матчах.

Каманда з'яўрнулася з адкрытым лістом да кіраўніцтва федэрацыі. У звароце патрабавалася перагуляць чмат апошнія туру з «Неманам». Іначай «Дарыда» пакідала за сабой

Скандал у беларускім футболе: «Дарыда» пратэстуе

права не выходіць на гульню з «Гранітам». «Хто адкажа перад маладымі гульцамі, якія шакалі ў разыграваніі праць несправядлівасць суддзяў? Хто з кіраўніцтва федэрацыі панёс адказнасць за суддзейскую бясчынства, п'яных арбітраў? Ці прынясе федэрацыя выбачыны ФК «Дарыда» — эмансіяна адзначалася ў звароце.

У БФФ гэтаму лісту не надалі угавагі. Ніхто на перамовы з кіраўніцтвам «Дарыдам» ні выйшаў. Падобны учынок можа пагражаць «мігрыальнай» дружыне штрафнымі санкцыямі, аж да выключэння каманды з выгэйзінг-лігі.

Тым часам з адкрытым лістом да БФФ выступіў кіраўнік «Дарыдам» Уладзімер Дзялендзік. Ён раслумачыў, чому буй прададзены менскаму «Дынама» стадыён каманды, а таксама выказаўся на іншыя тэмы.

«У далейшым я буду дапамагаць

спорту, але не хачу працаўцаў зь се́ніншнімі кіраўніцтвамі БФФ. Заяўлюю, што распісаны не гульці з «Гранітам» прымала не кіраўніцтва «Дарыдам», а самі футбалісты. Ніхто з кіраўніцтва БФФ не сутэрзуе з камандай. Даслаліся пагрозы трэнерам: аб спыненіх іх спартовай кар'еры. Прыношу ўсёй футбольнай грамадзкасці і аматарам гутага віду спорту выбачэні. Я буду абараніць свой гонар да канца. Я не развязываю футбол. Гэта федэрацыя сваім стаўленнем адбіла жаданье не толькі мне, але і футбалістам разыграваць беларускі футбол. Многа хочацца сказаць, але ячы, што рабіць гутага на варта. Есць прыхільнікі, а есць іншыя...» — адзначае У. Дзялендзік.

Нагадаем, што беларускую федэрацыю футболу ўзначальвае былы кіраўнік Адміністрацыі прэзыдэнта Генадзь Ніўяглас.

ЗП

СЪЦІСЛА**Місьніковіча цягне да азёраў**

Прыярытэтны для будаўніцтва АЭС у Беларусі застасціца Астравецкая пляцоўка (Гарадзенская вобласць). Пры гэта з'яўлюеся старынны прозыльдыму НАНБ Міхail Місьніковіч. Другой па прыярытэтнасці з'яўляецца Краснапалінская (Чавускі раён), трэці — Кукиніцкая пляцоўка (Шклоўскі раён). Старынны прозыльдыму НАНБ патлумачыў, што Астравецкая пляцоўка найболып выгаднайна «у пытаннях супрацоўніцтва грунтou».

Зноў вінаваціць у пастаўках зброеi

Беларусь фігуруе ў сьпісе краін, якія ажыццяўляюць пастаўкі зброеi ў ваюючыя Судан. Сысы складзены праваабарончай арганізацыяй Human Rights First. Яшчэ ў 2004 г. ААН наскладзе забарону на продаж зброі краіне ўсіх з ваісковымі дзеяннямі ў Дарфуры. Сярод краін-пастаўчыкі зброеi ў рогіён фігуруюць Рәсэй, Іран, Кітай, Індый, Кіпр, Кенія, Саудаўская Аравія, Славакія, Гішпанія і Турцыя.

Пачалі прадаваць білеты на матч БАТЭ — «Зеніт»

Білеты на матч чацвертага туру групавога турніру Лігі чэмпіёнаў БАТЭ — «Зеніт», які адбудзеца 5 лістапада на стадыёне «Дынама», паступілі ў продаж у касах барысаўскага стадыёну і менскага «Дынама». Касы адчыніцца сінхронна — у 11.00. Цэна білетаў: 10, 30 і 50 тысяч рублёў.

Памёр Пётра Явіч

На 91-м годзе жыцця 14 кастрычніка ў Віцебску памрэ найстарэйшы ў горадзе жывапісец Пётр Явіч — вучан Ю. і Г. Піні. П. Явіч нарадзіўся ў 1918 г. у Вторычыні, у дзеянні разам з бацькамі пераехаў у Віцебск.

ЗП: БелАПАН, Прэс-служба БАТЭ, Заўтра тваёй краіны

У Літве перамаглі кансэрваторы і акторы

Першое месца занялі кансэрваторы з партыі «Саюз Айчыны — Хрысьціянская домакратыя». Другою ж стала партыя зорак шоўбізу.

Выбары ў Літве адбываюцца як па партыйных сышках, так і па мажарытарнай сыштме.

Паводле папярэдніх дадзеных, па партыйных сышках партыя «Саюз Айчыны — Хрысьціянская домакратыя». Лідэр партыі Андрус Кубілос з 1999 да 2000 году быў прэм'ер-міністрам Літвы. На сеніншні дзень Кубілос з'яўліўся дэпутатам Сейму, уваходзіць у парламенцкую группу «За домакратычную Беларусь». У «Саюз Айчыны» ўваходзіць і былы лідар Народнага Фронту Вітаўтас Ландсбергіс. Хаджі набраўшы амаль 20% галасу выбараўці.

На другім месцы знаходзіцца Партия народнага ўваходзіць у складе 41-гадовы тэлевідадзе Арутурс Валінкас. Партия была створана толькі наўгада, у яе склад уваходзіць відомыя ў краіне прадстаўнікі шоў-бізнесу — зоркі тэлебачанія, акторы, сцэнакі.

Як бачым, такі экспірымент даў плён.

Партыя былога прэзыдэнта Літвы Раландаса Паксаса «Парацак і справядлівасць» засталася толькі трэцій (каля 12%). Менавіта партыю Паксаса паслыходзіла падтрымлівае маскавіц Сам Паксас ранішнім суду можа займаць ніякіх дзяржаўных пасадаў.

Партыя працы мультымідіяўзера рассейскага паходжання Віктара Успаскіх набрае крыху меней за 10% галасоў. Палітык нейкі час знаходзіўся ў Маскве, дзе і быў арыштаваны ў верасні 2006 году, але адпушчаны пад заклад. У 2007 годзе Успаскіх вірнуўся ў Літву.

Таксама ў парламент трапілі сацыял-домакраты якія аднаго былога прэзыдэнта краіны Альгердаса Бразаўскаса і дзеяніага прэм'ера Гедымінаса Кіркіласа (блізу 12%) і дэльце дробнай ліборалі (крыху больш за 5%). Нечакана не трапіле ў Сойм Саюз сялянаў Казімеры Прускене. Не набрала крыху да 5% і Выбарчая акцыя палікай Літвы.

Пакуль цікава меркаваць, хто складзе ўрадавую каапытніцтва, але правыя, антырэссескія партыі ўзялі ўпігнуені верх.

Зыміцер Панкавец

Падвесіць самалёты

Так будзе выглядаць новы Музэй вайны. Яго маюць збудаваць за стылай гораду-герою, што на праспекте Машэрава. На месцы старога пайстуне 35-павярховых гатэль «Кэмпінскі» ў стылі хай-тэк. Новы музэй выглядае звыклы гігантоманскім. У сярэдзіне яго маюць падвесіць спаруды самалёты і пастаўці танкі. Няясна, ці манументальнае вырашэнне ўдасця дапасаваць да функцыональных задачай музеянае прасторы. Творцы канцепцыі — гэта Віктар Крамарэнка і галоўны архітэктар Менску Віктар Нікіцін — натхніліся вобразам саліту. Шкада, што ў рамках праекту яго разбудовы маюць съехаць частку парку над Кансамольскім возерам, а другую — акультызьць. Больш пра музэй можна прачытаць у жывым часопісе darriuiss.livejournal.com.

люстра дзён

Эўропа зноў падае руку

Працяг са старонкі I.

Санкцыі супраць большасці з іх былі ўведзены ў красавіку 2006 году, адразу пасля прэзыдэнцкіх выбараў і арыштату Плошчы.

Тым часам фінансавыя санкцыі супраць А.Лукашэнкі і ягоных найбліжэйшых чыноўнікаў застаяюцца ў сіле. У 2006 г. Эўрасаюз пастанавіў замарозіць раҳункі і маёмы супраць А.Лукашэнкі і не-калькіх дзісятак чыноўнікаў з ягонага атачэння на тэрыторыі ўсіх краін ЭС.

«Беларускі народ стаіць перад гісторычнымі выбарам: рухаща ў кірунку дэмакратыі і незалежнасці албо ў кірунку палітычнага стаганці», — назначыла эўракамісарка па замежных сувязях і палітыцы добрасуседства Бэніта Фэрэра-Вальднэр пасля сутэрэны з міністрамі замежных спраў Беларусі Сяргеем Мартынавым. Зрэшты, Фэрэра-Вальднэр заявіла, што не пачула намеру беларускага кіраўніцтва палепшыць ситуацыю.

10 кастрычніка намеснік

Ярмошына загаварыла пра біблійныя грэхі

Старшыня Цэнтральнай камісіі па выбарах і правядзеніі рэспубліканскіх рэфэрэндумаў Лідзія Ярмошына лічыць «несправядлівым і няправільным» разынне Эўрасаюзу пакінцу ў сіліце неўзных.

«Паўгоду — гэта надта малы тэрнін, каб можна было гаварыць аб рэзультаты пачялінены. Гэта ў палітычнамія крыху зневажальнае паслабленне», — заяўліла Л.Ярмошына.

Кіраўнік ЦВК паведаміла, што будзе працягваць працаваць гэтак жа, як працавала дагэтуль. «Я думаю, наўдзячнасць — гэта адзін з блізкіх заганаў», — заўважыла Л.Ярмошына.

Паводле яе словаў, разынне ЭС — «дамантрацыя той самай наўдзячнасці».

БелААН

міністра замежных спраў Беларусі Валер Варанецкі заўтвар журналистам пра то, што краіна «чакае зьяўцца ўсіх санкцыяў на абмежаваньне супрацоўніцтва з

Міністры замежных спраў Беларусі і Фінляндый — прадукты дыяметральнай розных палітычных систэм.

ЭС», а таксама мае намер пачаць перамовы аб зынжэнні памеру консульскага збору за шэнгенскія візы для беларусаў.

У рамках пасяджэння ў Люксембургу праішлі таксама перамовы кіраўніка беларускага замежнапалітычнага ведомства Сяргея Мартынава з кіраўніком МЗС Францыі Бэрнаром Кушнэрам і вярховым прадстаўніком ЭС па замежнай палітыцы і бяспечы Хаўерам Саланам. Бліжэйшым часам у Беларусь накіруеца місія ЭС для разыўцы палітычных і эканамічных стасункуў, паведаміў Хаўер Салана па выніках сутэрэны з Сяргеем Мартынавым. «Місія мае на мэце ацаніць, як мы можам разыўваць стасункі з Беларусью», — сказаў эўрапейскі дыплямат.

Пэўная адліга ў адносінах пачалася ў жніўні, калі Беларусь вызваліла трох апошніх палітычных і ўхілілася ад падтрымкі Расеі ў прызнанні незалежнасці спарадычных грузінскіх рэгіёнаў Паўднёвой Асэтыі і Абхазіі.

Раней паведамлялася, што некаторыя дзяржавы хацелі пакінцуць забарону на ўезд на тэрыторыю ЭС для Лукашэнкі. У прыватнасці, супраць таго, каб зьявіць

санкцыі асабістая з А.Лукашэнкі, выступалі Галандыя, Швэцыя і Партугалія.

Дыпляматы ЭС спадзяюцца, што адмена санкцыі паспрыяе дэмакратызацыі Беларусі. Што бела-

рускія чыноўнікі, атрымаўшы магчымасць кантакткі, стануть набраца эўрапейскім духам і эўрапейскімі жаданнямі.

Мікола Бугай, ЗП; інф. БелААН, радыё «Свабода»

Зянон Пазняк: Рашэнне Эўрасаюзу — правільнае

Старшыня Кансэрваторыя-Хрысьціянскай партыі БНФ Зянон Пазняк лічыць, што прыпыніўшы санкцыі супраць Беларусі, Рада міністэрстваў ЭС прыняла правільнае разынне: «Санкцыі занягіе намэнклітуру ў Расею. Нам гэта нявыгадна».

Паводле Пазняка, наступнымі крокамі Эўрасаюзу павінна быць адмена эканамічных санкцыяў і спрашчаныя працэдуры атрымання шэнгенскіх віз для грамадзянства Беларусі: «Народ тут абсалютна не вінаваты, ён абсалютна ні пры чым. Тым часам ЭС выбудаваў «жалезнную заслону»: вельмі драгая віза для беларусаў, іх вельмі цікка атрымаць. Увогуле ўся гэтая дэмакратычныя праўы чалавека, пра якія казаў Эўрасаюз — у гэтай Асэтыі і Абхазіі.

Пэўная адліга ў адносінах пачалася ў жніўні, калі Беларусь вызволіла трох апошніх палітычных і ўхілілася ад падтрымкі Расеі ў прызнанні незалежнасці спарадычных грузінскіх рэгіёнаў Паўднёвой Асэтыі і Абхазіі.

Зянон Пазняк не спадзяеца, што адмена санкцыяў супраць чыноўнікаў прынясе імгненны вынік, але, паводле яго, гэта можа паспрыяць змене інтэрэсаў кіроўніцтва намэнклітуры, больш шчыльной супраць рэжымам, па гэта ні гучыць ані слова».

Польскае радыё для замежжа

Хутка такую карціну змогуць пабачыць і ў Эўропе. На саміт СНД у Бішкек А.Лукашэнка ўзяў сына Колю, хоць гэта пярэчыць дыпламатичнаму пратаколу. Кіріцкія чыноўнікі былі ашараны, калі з самалёта спусціліся два Лукашэнкі.

Табу зънятае

Галоўнае пытанье: ці сапраўды будзе нейкі плён ад новага падыходу заходнікаў? Піша Аляксандар Класкоўскі.

Эўрасаюз прыпыніў візавыя санкцыі ў дачыненні да Лукашэнкі і «некаторых ягоных набліжаных», паведамляе France Press. У чорным сіліце засталіся толькі чацвёра фігурантаў мэмарандуму Пургурыйдса да кіраўніцтва Цэнтральнай біржы.

Гэты крок Эўропы выкліча трывому кіроўнай вірхоўцы. Прагматычны чыноўнік, да якога так доўга апэлявалі беларускія ўлады, узіў верх у Брусселе. Гэты крок спародзіц рэзкую крытыку з

боку беларускай палітычнай апазыцыі. Калі вынесці за дужкі вызваленіе візіні, то беларускі афіцыйны лідер не саступіў заходнікам ні каліва — і дамогся свайго.

Гэты крок можа дадаць пэсымізму нашай грамадзянскай супольнасці. Но надта многія перакананы: з боку Менску ў дачыненніх з Брусселем усё абліжуеца «кідалавам».

Зрэшты, шэраг незалежных экспертаў лічыць, што Эўропа абрала рэалістычны шлях. Калі не працуяць сіндарызміяў рэвалюцый, мо спрачуе метад ціхае сапы? Галоўнае пытанье: ці сапраўды будзе нейкі плён ад новага падыходу заходнікаў? Ці спрачуе тая «дарожная карта»?

Мы ня ведаем зъместу кульярных размоваў міністра Мартынава ў Люксембургу. І потым, калі нават ён нешта падаўцае, дык дзе гарантіі, што беларуская кіроўнай вірхоўка выкане адананы?

У тутэйшага начальства — агромністы досьвед вісшанія локшыны на вушы Москве пад маркай «братній інтэграцыі». Ципер можа распачацца тая ж гумавая «эўрайнтэграцыя».

Караец, пакуль выглядае на тое, што Эўропа дўждыць эксперымент з міэрнымі шанцамі на посыпех. Але хто пранапе цудадзейную стратэгію?

На фоне таго, што Эўрасаюз называе мінулья выбараў тэстам і звязвае пэрспэктывы размарожвання стасункуў менавіта з іх вынікамі, гэты шырокі жэст выглядае алягізмам, лічыць палітоляг Валер Каралевіч. З яго словаў, адзінае тлумаччынне — гэапалітычны інтарэс ЭС.

На думку палітоляга Андрэя Фёдарава, Эўропа зараз мусіць выбіраць паміж дрэнным і вельмі дрэнным. Ён лічыць, што ў гэапалітычным змаганні з Москвой за ўльбку на Беларусь Захад варты было б пайсьці і на эканамічную падтрымку.

Ну а калі Лукашэнка, атрымаўшы жадае ад Эўрасаюзу, праз нейкі час, напрыклад, згодзіца прызначыць Паўднёвую Асэтыю да Абхазіі? Што тады рабіць брусьльскім стратэгам? Зноў будаваць слоўныя канструкцыі з «ніяледзячы на...». І колькі такіх «ніяледзячы на...» спатрэбіць Эўропе, каб зразумець, што Менск яе банальна «разводзіць»?

Так ці інчай, Эўропа вырашила зрабіць эфектыўны ход канём. Брусьль спрабуе згуляць у гэапалітычныя шахматы. Але ж вядома, што каронны ход беларускай улады — дошкай па галаве.

Мадэлька, якая Марыць пра іншую Беларусь

Святлана Ходан прыляцела ў Мінск на наступны дзень пасця выbaraў. І паскардзілася на тое, што раней выбраца не ўдалося: «Іншай абавязковая пайшла б на Кастрычніцкую плошчу». Дзіўны для тутэйшага абаватала рэчы кажа гэтая бліскучая блэндынка з Playboy і адна з самых паспяховых мадэльяў беларускім пашпартам. Інтэрвю ў яе ўзяў **Сяргей Шчурко** для gazetaby.com.

Навошта майдан таму, у каго і так усё добра, а настальгія па Радзіме вызначенца выключна колькасцю гадзінаў лёту да аэрапорту «Менск-2»? Таго самага, выяўджанае з якога бачыши вілізы бігборд з выявай аголенай Святланы. Пакуль гэта не знамітны здымкі «дзіўчыны месяца» з красавіцага нумару Playboy, але наша «Мілавіда» падбреаща да яе ўсё бліжэй. Засталося толькі пазабавіца ад карункавай білізы, хана гэта будзе рэклама ўжо зусім іншага бранду...

«А я мноц не перажываю, калі нейкі патэнцыйны кантракт сыходзіць ад мене. Проста няма часу на гэта. Насамрэч працы шмат і трэба толькі выбіраць тое, што падобаецца болей», — кажа Святла, і я на чў ў цено рысоўкі ўсе слова. Мы сядзім у адной з ціхіх менскіх ростараццяў і глядзеем той час, калі яна пакінула родны горад і накіравалася заваёўваць Москву...

— Два гады таму я разумела, што ў жыцці трох пітосці кардынальна міняюць. Менск валодае магчымасцю спыніць час. Я на бачыла ту аніякіх пэрспэктыўў. И хана Москва нахала пойдзі невідомасцю, не сумнівалася, што ехань трэба было менавіта туды.

— **Здымная кватэра, жыцьцё зь іншымі мадэльямі, пляжкасці ўсялякія на пачатку, адсутнасць працы...**

— Акурат тая. Якіч па дому сумавала. Але я ведала, што ўсё будзе добра. Я заўсёды аптыстычна глядзку на жыцьцё.

— **А кропідзея багатага пельнага было знайсці для хутчэйшага развязання матэрыяльных праблемаў?**

— Крэндзель у мене калісьці ўжо быў у Мінску. Так што досьвед мела і зразумела, што ўсяго ў жыцці траба дасягніць самой.

Москва, даречы, і сапраўды слизам на веरыць. У мене была праблема ў першай агенціі — дырэктар не жадаў аддаваць грошы за працу. Губілі кожны, збіраўся «кінуць», як гэта абаваеца ў адносінах да многіх правінцыйных дзяўчак. Ну што яны могуць зрабіць?

— **А што зрабіла ты?**

— Проста зразумела, што калі саступлю, то ўпаду на ўласных вачох. Знайшла аргументы...

З агенціі я сышла, але грошы мне вярнулі. На жаль, такі рэчы ў нашым бізнесе на кожным кроку. Усялякага бруду хапае...

— **Хм.**

— Ты, напэўна, хочаш пачуць пра ўсялякіх непрыстойных працаваніў?

— **Заўваж, на я пра гэта начаў казаць...**

— Але ў мене іх не было. Чаму? Ведаеш, калі дзіўчына ўпершыню прыходзіць у агенцію, мінэджеры назіраюць, як яна сябе падвойці, які характар мае... У прынцыпе, па чалавеку адразу відаць. І тамагосці могуць запрасіць поўтым адвічынам на мора ці яничку. Але мене ні звалі. І дзікаўляў Богу...

— **Грошай, значыць, па-лёткаму рубіць не ўдавалася...**

— Я добра зарыблю сама і мне нічога ні ад кога на трэба. Акрамя таго, я веру ў матэрыялізацыйную жаданінай і лішнім доказам заму стаў дзень, калі раздаўся званок з часопісу Playboy. У мене не было там знамёнаў, я не праходзіла ніякіх сіցцяльных кастынгаў. Проста ў часопісе ўбачылі мес фатадзімкі, і яны ўсім спадабіліся. А пасцяль здымкай у Playboy пра мене началі казаць і працаваны пасыпіліся з падвоенай сілай.

Калі прыходжу на які-небудзь кастынг, то прозвішча Ходан ужо многім вядомае. Усе чамусыці думаюць, што ў мене нямешкае прозвішча, але я тлумачу, што карані ў яго беларускі, і пад Менскам ёсьць нават цэлая вёска, дзе жывуць адныя Ходаны, і адтуль у мене багата сваякоў.

— **Падаецца, што здымкі дзіўчыны зь віскоскімі свіскамі сталіся аднімі з самых шчырых у гісторыі расейскага Playboy...**

— Ну так, калі я разгарнула часопіс, то першыя пачуцце было як ішок. Асаўліва калі ўяўляла, якая вілікая колькасць людзей ўсё гэта ўбачыць. Насамрэч падчас фатасіі я не хваливалася з гэтай нагоды. Чамусыці... Потым толькі ўсё закіпела...

— **Што сказаў бацькі?**

— А яны часопісу нават на бачылі. Маці жыве ў Швейцарыі, інфармацыя, канечно, прасачылася, але я яе супакоіла: маўліў, здымкі былі ў купальніку.

А тата — мяшунок...

— **Ну далей можна не працягваць. Зразумела, што Playboy для нашага гораду вельми падсяжная і нават інфармацыя пра яго далей за Смаленск не ідзе...**

— Ды ты прости на дадагаварыць! Мой тата не чытае глинтавых часопісаў. Хана са маіронія ўласцівіца беларусам. Мы наагул, як міне здасцца, недаціченна нацыя. У нас ёсьць свой твар...

— **І мы яго добра ведаем!**

— Ну вось ізноў пачынаєш... Ведаеш, што ў мене многія працадаўнікі расейскага шоўбізнесу пітосці. «А ты, напэўна, не масквичка, так?» — «Так, я зь Беларусі» — «Ну мы так і падумалі...» Тамтыхі дзіўчаткі могучы бысь розкаваты, нахабны, трубымы. Ды ўся Москва, у прынцыпе, такая. А вось мы мікі і добрыя. Вельмі таварыскі.

Хана жыцьцё ў Москве само прымушае цікі рабіцца больш жорсткай. На кожным кроку можа чакаць які-небудзь падман ці падвой. Мадэлям заўсёды трэба праўляць дамоўкі, якія яны падпісваюць.

— **Гавораць, ты яшчэ і ў кіпо знялаці...**

— Так, у Сяргея Гінзбурга ў фільме «Сыцерва».

— **У галоўнай ролі?**

— Калі б... (сміяцца). Ролі зусім невялічкія, але ж гэта толькі пачатак!

— **Гэх, Сьвета, ведаэм мы гэтыя пачаткі. Там піліх узоркі, шуён, такі самы, як і ўсім вашым мадэльным шоў-бізнесе...**

— Ты маеш на ўвазе праз ложак?

— **Праві яго.**

— Да ўсялякі піліх ёсьць. Напэўна, можна пераспаць з праудсарам альбо рэжысёрам, але мене гэта ні трэба. У мене і так усё атрымалася.

— **Адкую такая ўсіхненасць, што ты станеш добрай акторкай? У прынцыпе, многія дзіўчаткі цешацца падобнай і позій...**

— ...Але яны нічога для гэтага ні робяць. А я ўсё-такі скончыла Інстытут культуры па спэціяльнасці рэжысёр месавых сця百科нту і народных абраадаў. На працягу піць гадоў мы вывучаі акторскія майстэрства. Зараз у Маскве займаюся на акторскіх курсах і яничку

вельмі хачу павучыцца па гэтай спэцыяльнасці ў Амэрыцы.

Ну і, акрамя таго, уесь час камунікую з кастынг-дэрэктарамі, якія дасылаюць мне спісары. Ніядаўна пакіпікалі ў пайнааметражны фільм, аўтарскім калектывам якога з'яўляецца «Наша Russia».

— **Ну ик?**

— Да дурная ролі ў дурнім фільме. Я не хачу здымца абы дзе. Адмайлююся ад рэжысёраў, калі патрабуеца фатаграфавацца аголены, хана, як правіла, за яе добра пілациць.

— **А які цікі ганарыры ў мадэль?**

— Відраздымкі ад 1 да 5 тысяч даляраў, фота — танкіні, дэссыці ад 500 даляраў да 1500. Усё залежыць ад замоўцы. Краіна, у прынцыпе, не адтырывае ролі — у Москве ці, скажам, у Мінску, плаціць адноўлька.

Калі ўлучыць, што брызгі якія падзяліцца на сядзіку, то жыць можна даволі ніблага. Ды янички і вандрушкі ўсё час.

— **То бок ты жывы прыклад для беларускіх дзіўчатак, якія таксама хочуць нечага дамагчысці ў мадэльным бізнесе.**

— Я, хутчэй, прыклад незалежнасці. Я не шлюха, як ты сказаў, багатага кропідзея, каб сесіі яму на шию, а ўсяго дабіваюся сама. І атрымлываю ад гэтага вельмі вілікай кіфай.

— **Дарчы, які ён, мужчына тваёй мары?**

— Ен павінен піўверда стаяць на нагах — па-моіму, гэта галоўнае для мужчыны, іншай ён будзе пачувашца на вельмі ўпізунені па жыцці. Хана, каб быў такі самы, як я, — любіць чытаць разумныя кнігі, споры і падарожкі. Хана, нягледзічы на вельмі вілікую колькасць прыхільнікаў замуж у найбліжэйшыя некалькі гадоў не збираюць.

— **Ці праўду кажуць, што беларускія жанчыны манінейшыя за мужчын?**

— Мне здаецца, гэта зияўца ня мае нацыянальнасці. Жанчына па сваіх сутнасці марава стаць вішэй за мужчыну. Мы ўсёе выжываюць у тыхіх сутнасцях, калі прадстаўнікі моічнага полу ламаюцца.

Моц чалавека вызначаеца не ягонымі фізычнымі кандыцыямі, а волій і розумам.

Менавіта таму я б пайшла на плошчу пасцяля выbaraў працягаваць супраць фальсифікацыяў іх вынікаў. З прынцыпу. Вось ты хадзіў на выбары?

— **Ды што я, блазан, ці хто?**

— Ну вось, усё дзяўчына несіць нас атрымлівацца. У часы СССР таксама, памятаеца, народ аднагалосна галасаваў «за». І чым усё скончылася? Імперыя рухнула на адну хвіліну.

Шлях у мінулас — гэта шлях у нікуд. Ты заўважыў, што людзі, якія з'яўляюцца з Беларусі, пачынаюць думакі і жыць зусім іншай? І да свайгі краіны адлукываюць нешта наўпілтага настальгічнага шкадавання?

— **У мене сібар жыве ў Амэрыцы ўжо дзесяціць. Каля, што Буш значыць горады за Луканінку, але віртасы сюды адмойніца катагарычна...**

— Мне крӯдна, што вельмі шмат разумных людзей і кваліфікаваных сця百科ністў з'яўляюцца ад адсюль, таму што ўтыкаюцца ў тупік у сваім разыўціці. Сіла сельнішнія грамадзтва ў ягонай інтэрграцыі ў роўнасці магчымасці, а мы па-ранейшаму павінны абаваіцца парогі амбасадаў, каб атрымала візы, і даводзіцца, што не збираемся заставацца за мяжой для нелегальной працы...

Ну чаму буйгари ці румыны могуць вучыцца і працаўваць у Італіі, Ангельшчыне альбо Францыі, а беларусы — не? Мы што, горыша?

— **Да як мінімум — не.**

— Я вельмі хачу, каб Беларусь даслучылася да Еўропы. А пакуль даводзіцца працаўваць у бандыцкай Расеі, дзе, прынамсі, можна лепанільна зарабіць добраў працы.

Маг суразмойніца засмучана паварочвае галаву да акана і ўтыкаеца поглядам у самую сябе. Ходан двухгадовай дэйніны глядзіць на нас з вітрыны крамы на супрацьлеглым баку вуліцы.

Гэта быў добры кадр для канцоўкі поўнааметражнага фільму з сэрыі сапраўды новага беларускага кіно. Калі-небудзь, праўз некалькі дзесяці гадоў...

Святла ўсымаеца нейкімі сваім думкам, і мы сышлемся выйсці на вуліцу імя Леніна.

Каложу дабудуюць

У сьпісе славутасцяў, якія неўзабаве плянуюць адрестаўрацію Горадні, апрача Старога Замку і Харальнай сынагогі, з'явілася таксама Барысаглебская — відомая як Каложа. Пра гэтую паведамі заступнік начальніка Упраўлення па ахове гісторыка-культурнай спадчыны і рэстаўрацыі Міністэрства культуры Ігар Чарняўскі.

Хоць Каложа захавала сваё аблічча толькі напалову (частку будынку «зьеў» жахлівы апоўзень у сярэдзіне XIX ст.), а кожная эпоха прынёсла новыя элементы ў архітэктуру будынку, усё ройна настайаражытнайшай ў Беларусі бажніца поўным правам лічыцца ўнікальным гістарычным аб'ектам.

Да Каложы рэстаўратары прыглядзяліся даўно, але адпраўным пунктам у аднаўленні царквы можна лічыць той момант, калі падчас працы ў пецияр-бурскім архіве гарадзенскі гісторык Ігар Трусаў знайшоў аборнемныя чарцяжы заходніх і паўднёвых сцен на апоўзноўях. Тыя краслівкі былі шчасліва зробленыя

за год да апоўзноўю. Па каторм часе з'явіліся першыя навуковыя накіды зруйнаваных частак будынку. Археолагі сышліся ў думцы, што варташа да першапачатковага варыянту XII стагодзьдзя німа рацый, бо дакладна не вядома, як тады выглядала царква.

Ужо пастаравілі, што дзеянью дасоль царкву зачыніць на падтара году. Магчыма, дадатковы час вымагаць археалагічныя раскопкі. Таму набажэнствы будзець правіць у часовай царкве, пабудованай паблізу. Прадпрыемства «Краснасельскбудматэрыялы» на індывідуальнай замове ўжо вырабляе цглугу, якая памерам і колерам падтварае выкарыстаную для будаўніцтва Каложы. Галоўная архітэктара праекту Ніна Емяльянова дадае, што тое ж прадпрыемства ўзялося за выраб галаснікоў (невялікіх керамічных збаноў, якія ўмроўваюцца ў сцены для ўзмацнення гуку). «Іх будзе 250 штук. Галаснікі на толькі створаць якансную акустыку, але таксама палегчыць усю канструкцыю», — дада-

Калоцкая царква, як яе намалівав Напалеон Орда ў 1869 г. пасля апоўзноўю.

ла дойлід.

Падлога, цяпер засланая гранітнымі плітамі, неўзабаве мае зіхці зеленаватай жоўта-бескавай і тэрракотавай мазаікай. Малюнкі ўзвядзяць паводле фрагментаў, якія захаваліся ў алтарнай частцы. Пакуль адмислоўы не прыйшли да гдзей, хто менавіта будзе вырабляць арнамент з паліванай кафлі на падлозе — тое надта тонкія працы, на якую здольныя толькі адмислоўы па глазуры. Сама падлога будзе ѿблікай дзякуючы электрычнаму абаґрэву. Аконныя рамы зробіцца з дубу, скляпеніе «падшывоўца» дрэвам, а дах накрыцца мядзянаю бляхай. Купал будзе падобны на цяперашні, але яго трохи суцнучні да цэнтру даху — як было дайней.

«Наша Ніва» ўжо писала, што грамадзкасць Горадні іспакоіцца з прычыны хуткай рэстаўрацыі Каложы. Прычынамі такай трывогі ёсьць сумнавідомыя прыклады рэканструкцыі гісторычнага цэнтра Горадні да палацу Радзівілаў у Нясвіжы. У дадатак, паводле інфармаціі Ігара Трусаўа, існуе реальная пагроза апаўзання ўчастку берага, на

якім збудаваны храм, у Нёман.

Вось што думася наконт будучай рэстаўрацыі краязнавец Ігар Лапеха: «Навошта рабіць копію існуючай сцяны, да таго ж, копію кічовую? Навошта турысты будзе дзівіца на ніядаўна пабудаваную сціну? Тут треба абмеравацца альбо чыста тэхнічнай сцінай (такой як цяперашні, драўляны), або адцніць Каложу сучаснай аздобай, ці то будынкам або канструкцыяй. Варта зрабіць так званы музейфікаваны руіны, як у Эўропе. Але ні ў якім разе не аднаўляць цалкам — гэта толькі зменшыць кацоўнасць і ўнікальнасць Каложы. Гэта галоўная мац прэтэнзія. Я ўжо не можу пра астматік элемэнты рэканструкцыі. Вось дзе аднаўляльнікі, да прыкладу, будуть рабіць паліваную кафлю ў стылі XII стагодзьдзя? На «Керамін»?

Гісторык Ігар Трусаў надаварот лічыць рэстаўрацыю большага мэтазгоднай, нават пажаданай, але на яго думку іншая небысъека — реальная пагроза апаўзання ўчастка берага, на якім збудаваны храм, у Нёман.

Павал Касцюковіч

Цяперашні выгляд Каложы.

IN MEMORIAM

7 кастрычніка на стала Валераў Лабко. Ён памёр у Вільні, раптоўна. Спынілася сэрца.

Біяграфіі ці на ўсход беларускіх фатографаў, чые імёны сёньня вядомыя ў сусвете, абавязкова маюць радок «вымуўшыся ў Валер'я і Лабко». Для пяціградзяне генэрэнцыя беларускіх фатографаў ягонае імя было легендай. У 1980-х рамантныя вырашылі варнуць фатаграфіі былою значнасцю, варнуць яе ў мастацтва. Гэтак падытвараў фатаclub «Менск» студыя пры ім, якой кіраваў і Валеры Лабко. Ён выявіў сябе геніяльным падагогам, які назапашаў усё новыя і назінаныя рэней спосoby выкладання. У выніку аўтарская студыя Лабко мела ўсё новыя наборы: былі і другія, і трэція студыі. Гэтак Валеры Лабко стаў легендай, настайнікам, які сваім досьведам і працамі паўплываў на творчы лёс многіх фотографаў Беларусі.

Менавіта са зъліўленнем гэтых студый і наступным бурным творчым ростам іх выпускнікаў, передусім «Студыі 3», стала магчымым гаварыць, што ўнікальны экспрысіяніст удаўся — пайстала нацыянальная школа фотамастацтва.

Ягония выпускнікі начали арганізоўваць уласныя студыі і творчыя групы з падобным генезісам. З аўтарамі, якія з'явіліся ў выніку работы студыі Лабко з'явіўся ў з'яўлінні «менскай школы творчай фатаграфіі». Асабліва заўждыні сталі творчыя групы «Правынцыя», «Панарама», «Беларускі клімат», «Мета».

Уесь сьвет дзанёўся пра вучня Лабко пасыля выданымі манаграфіямі, што выйшла ў Фінляндіі, і Photo Manifesto, што выйшла ў Аізрыцы, пасыля беларускіх выставаў у Нью-Ёрку і Балтыморы.

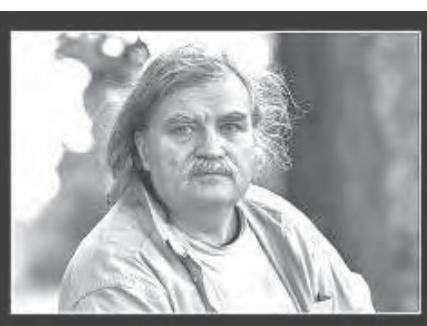
Пасыля таго, як Валеры Лабко запачаткаваў грунтуючу рубрыку «Творчая фатаграфія» у часопісе «Мастацтва», адраджэнне гэт-

тага драматычнага віду творчасці ў Беларусі стала фактом. У пачатку бурных 1990-х ім былі падрыхтаваныя кнігі па фатаграфіі, шэраг выставаў і багата публікацыяў, вялікая выставка ў Бэрліне, каталог Fotografie aus Minsk. Творы беларускіх фатографаў, вучні Лабка, трапляюць цяпер у музэйныя калекцыі Эўропы і Амрыкі. Творы іх настайніка, самога майстра, зберагаюцца ціпэр у калекцыях Музэю сучаснага мастацтва ў Стакольме і ў Дацкай каралеўскай бібліятэцы.

Валеры Лабко стаў адным з беларускіх першапрахадцаў свету інтэрнэту. Яшчэ ў 1996-м годзе ён у адным з першых аглідаў інтэрнэту выслалі славутую сэнтыэнсу: «чым больш інтэрнэту, тым менш сацыялізму, і наадварот — чым больш сацыялізму, тым менш інтэрнэту». Валеры Лабко быў аўтарам і ўздељнікам шматлікіх праектаў беларускага інтэрнэту: «New Town — Новы Горад», «Ecohome — Экадом», «Nature — Прырода», «Poetry — Паззія» ды іншых. Але, передусім, гэта праект парталу «Zniata».

Апошні ягонім вілікім праектам было выкладаные ў Эўрапейскім гуманітарным універсітэце. Пад ягонім кіраўніцтвам узімку з'яўліўся іншанікі экспрысіянітартарства й асабісты нонканформізм Валер'я Лабко спалучаліся з вернасцю клясычным традыцыям. Пранес ён і вялікую любоў да сваіх вучняў, якім не складаваў ажнай часу, ам ячэваче цеплэць.

Бывай, сябра, калега і настайнік. Сьветлай памяці! Сяргей Харэўскі

ТРЫВОЖНЫЯ ЭСЭМЭСЫ З РАЮ

У белліце нешта адбываецца. Ён усё больш нагадвае майстэрню па вырабе выбуховых прыстасаваньняў. Чарговая такая штука — дэбютны раман Аляксея Талстова «Бег».

Асьцярожна! Міны ёсьць!

Сылты лыжнік. Два слова з раману Аляксея Талстова.

Недзе ў сэрэдзіне 1990-х асноўная вопратка дваровых насељнікаў плаоналася, і яны началі дастаўцаў з шафы тое, што засталося. Ступль гарадзкія дверы ўзімку запаланілі людзі ў сініх ваўняных спартаксыюмах і навукткіх лыжных ботах, з азыльнымі тварамі і з буталькамі чарнілай. А ўлетку — члены зборнай БССР, лёгкаатлеты ў футбольных буцах, з ношкамі кардону і авоськамі з шклатарай.

Толькі два слова з раману.

У белліце нешта адбываецца. Ён усё больш нагадвае майстэрню па вырабе выбуховых прыстасаваньняў. Вось Ева Вежневец. Здаецца, усё апавіданыі відомыя, але — выйшоў зборнік і грымнула па другім коле. Сабраныя разам старыя апавяданыя рванулі яшчэ аўтэнтні, заўважней. А Бахарэвіч? Выпускні чарговы фугас «Праклекія госьці стаўлі» пасыла той яшчэ бомбы «Нікай літасыці Валянцін». Г.».

Уражвае лёгкасць, з якой новае пакаленне празайкаў прашываеца ў гені. Пры

жыцьці — у рай. І неяк стандартна: дажы ў 24, раніцой ускруціўся, пачысціў (ші не пачысціў) зубы і недзе паміж ланчамі і адвадкамі сібрукі, зроблены — геній.

Канечне, ня будзем толькі хваласып'ечнічы. У літарацкай Вальгалае яны пакуль што ёшчэлага азірошаща, прыгладаоща. Дасыланыя нам адтуль свае рваныя эсэмэсы.

Звышдакладнасць вобразаў і амаль поўная адсутнасць сюжэту. Мова насычаная, як на тройку вывучаны верш Кулішова ў школе, але ім і нам усё адно стае.

Роўна настолькі, каб апісаць УСЁ ГЭТА. Урай ж яны толькі духам, целам — на пе-

радавой. У трапелібусе, на раёне, у съялых калідорах казённых будынкаў. Штомоцы

набліжаюноць канец культуры, але ўваднічысьце, наспурак уласным выкладкам, даводзяць, што прынамсі ТУТ яшчэ ёсьць што засвядчыць і што развязаць. Прынамсі для сябе чым.

Часам робіцца ніякавата, што на гэтым зацесным лапіку беларускай прозы рэжаццакая шырокая бездзень паміж пакаленнямі. Хто яны такі? І толькі старышынам усё здаецца, што гладкія лобы маладэйных — *tábla rasa*. Можа, звыклы стан? Кожнае новае пакаленне пад абсалютна новым небам. Нібынта не было вайны.

Калі парадайнуваць з Бахарэвічам (а з кім жа яшчэ?!), дык Талстоў, відаць, не ўстуپаў, як Альгерд, у працягле сужыцтва з рачаісанасцю. Аляксей здаймае пазыцыю больш стрыманага назіральніка.

Вядзе бесстороннія дзэйнікі Чужога. Да таго ж, усё — улёт, увомілг, бегма. Похопкам. Учэпістым похопкам.

У рамане — звыкласць пэрсанальнага апакаліпсису, усё як заўсёды: у мясцовых гіт-парадах чацвертае дзесяцігодзінье Ясь косіці канюшыну, а дзіўчына Яся рэжа сваёго сужыцеля кухонным нажом. Чытаючы «Бег», заўважаеш — рука Масквы сизла, але вырасла на яе месцы рука Менску ні менш чыпкая.

Прасткі і вулкі — усе ў кірунку нашага города. Калі ва ўлюбёным Талстовым бэроўзайскім «Аголеным сніданку» паміж дракой распушкае чорна ружа, герайн, дык у яго ўласным «Бегу» ў очы лез каменная кветка, Менск. Рэальна.

Канкрэтна.

Праспекты і вулкі — усе ў кірунку нашага города. Калі ва ўлюбёным Талстовым бэроўзайскім «Аголеным сніданку» паміж дракой распушкае чорна ружа, герайн, дык у яго ўласным «Бегу» ў очы лез каменная кветка, Менск. Рэальна.

Канкрэтна.

Гэта ж падумашць — Даніл Хармс тварыў у такія не-прасунутыя гады, калі нават Яго Бацькоўскай Вялікасці Хорхе Люіса Борхеса яшчэ толькі не было!

Калі літаратуру прыпадабняю да нівы, дзе павінна каласіцца толькі пажэўна-актуальнае, дык жыбулеўскі і бурлакоўскі вершы крытка чамусыці парадайнувае ў недарачча-яршыстым пустазельем. Але ж лепей — з макам-самасейкай ці васілкамі. Бы менавіта яны, аднайночы і контрастуючы з гонкімі шахтамі каласоў, на-даюць масіву належную аўтэнтычнасць і пагляднасць.

Творчысць сіленай пары Віктара Жыбуля і Веры Бурлак — валошківія вочы белліту. Чалавек мае права забіць у сабе Сакрата. Верш мае права расці ні на чым і нікуды.

Лявон К.

Лунінецкая памяць. Дадатак 3: Бастыны. — Мінск: Канапацкая — Мінск: Хурскі, 2008. — 248 с.: іл.

Чарговае ўдале выданье Віктара Хурскі, якое

«Навакольле не вылікіала асаблівага даверу»

Бліз-інтэрвію, узятае ў Аляксея Талстова на лавачцы лідака першага звязду РСПДР.

«НН»: Аляксеню, адкуль такая дакладнасць у вобразах? Чэлжкае дзяяцтваўства?

Аляксей Талстоў: Не, сямы ў мене была самая звычайная: магіц правіць на Палацы мастацтваў, башкы — інжынеры. Школа сэрэднедаўгийная, прада, іншытуту

было — двойчы не паступіло. Усе персанажы і дэї з на-зіранынам.

Але ладная частка, напэўна, дадуманая. У жыцьці шмат чаго ад нашага савахана, і мы бачым толькі тое, што вядзе да ётага.

А развязкі на бачым. Ну, я і пасправаў аўстроўству сipy-апасці — пакацца развязкі.

«НН»: Менск пісце?

АТ: Тут вось ужо. Жыву тутусё жыцьцё. Хоць, дзякую Богу, ён пакуль што не мэгаполіс, ня ўсё згубленна.

«НН»: Чому «Бег»?

АТ: Па-першае, гэта книга аб наўплёненасці. У сабе, у

людзях, у навакольлі. І бег — самападман, каб прыхаваць гэтую наўплёненасць.

Коліс я здаймаўся добрым бітніцкай справай — швэнданынем бяз мэты па горадзе. Пайсыці туды, сустрацца з тым, укінуць тут, потым яшчэ завітаць на наўпачку квартэру. Так я коліс бавіўся. У нечым, можа быць, пленны занятак. Але тады бег па жыцьці замініў жыцьці.

«НН»: У рамане ёсьць сірнае бойкі члопца са сваёй сяброўкай, звычайны ўнутрыкватэрны разбор, які пакрысе робіцца падобным да сініх з «Матрыцы»: бывшыя каханкі пачынаюць гойсіць па сценках, дамонстраваць прымесы кунг-фу. Гэта што — блізкі подых маскультуры?

АТ: Ясна. Хоць-ніхояць, мы жывем у ёй. Ды і мне хадзілася неяк спасыць сітуацыю. Думкі-развагі былі раней, ціпер заманудзіся «нармальная», роднага — маскультурага. Карцела прыбывае насыць ў раман трохі тэлевізійнасці.

«НН»: Менск пісце?

АТ: Тут вось ужо. Жыву тутусё жыцьцё. Хоць, дзякую Богу, ён пакуль што не мэгаполіс, ня ўсё згубленна.

«НН»: Чому «Бег»?

АТ: Па-першае, гэта книга аб наўплёненасці. У сабе, у

АТ: Натуральна, частка жыцьця. Пачатак канца, можа быць. Ці лепей так — загуляла ў сабе культура. Я не разглядам беларускі кангэкт асона, хутчэй сусветны.

Усё ў съвецкім ўніфікавацца і выдзе да зыбдзінення. Перана-свічанасць. Людзі больш на слухаюць музыку — яна ўсяго толькі яшчэ адна тэчка на камп'ютары. Інформацыйнага гэта толькі шмат, што яна перастала несці наўпачку.

«НН»: У рамане ёсьць сірнае бойкі члопца са сваёй сяброўкай, звычайны ўнутрыкватэрны разбор, які пакрысе робіцца падобным да сініх з «Матрыцы»: бывшыя каханкі пачынаюць гойсіць па сценках, дамонстраваць прымесы кунг-фу. Гэта што — блізкі подых маскультуры?

«НН»: Чому «Бег»?

АТ: Пытаныне канца культуры — важнае для мене пытаныне, але адказу ня мано. Адно ведаю: не пісці не могу — ад мене гэта не залежыць. Хаця не, ведаеш, мог бы пісці. Тады, познані, распавядаў свой «Бег» словамі. У прыватнай гутарцы — сябрам, знаёмы.

Р.С. Восені. Трохмесячна легкадумнасць зъмяненія дзеўніцкімі цікірамі пад сэрцам. Хутка выпуцьша цмок, а пакура — самы час чытальні айчынную прозу.

Падрыхтаваў Павал Касынокевіч

што набыў кніжку: гэта і зборнік акцэнтаў да падручніка гісторыі, і зборнік вершоў, які можна вильчыць школу — нікуди для выступу на рашнішку, і кніжка, якую ня раз можна паглядзіць.

Травен, К. Гульня белімі фігурамі. — Мінск: Логінаў, 2008. — 168 с.

У новы зборнік Кацуся Травен ўвайшлі апавяданы, героі якіх шуточы цвярды грунт, на якім можна збу-даўцац сваё ўласнае «я», і знаходзяць яго на наўяніні — на глебе.

Кузынчоў, А. Гастарбайтэры: аповесьцы. — Мінск: Кнігабор, 2007. — 112 с.

Невялічкая кніжка вельмі сімпатичных вершоў-«байдарак»: якіх пысьменнікі з іхнімі эпізодамі зісторыі. Лідчыні або вадомым беларусам, чый лёгкім язіком чынам звязаны з этым краем. Нічя сумніву, што ўсе 29 асобнікаў выданыя разыдуцца сярод землякоў аўтара. Нічя таксама сумніву, што нікто з чыточкоў не пашкадуе.

Н

Дзень, калі ажылі нашы ідэі

Падзеі дваццацігадовай даўніны прыгадваюць уздельнікі сходу ў Чырвоным касьцёле 19 кастрычніка 1988 году і наступных, ня менш знакавых, падзеяў.

Алесь Суша, бізнесмен, адзін з заснавальнікаў менскай «Талакі»:

У жніўні 1988 году начапілі тэрмінова прызываць на вайсковыя зборы хлопцаў з «Талакі». Мабыць, здагадваліся, што наша атакунасць мусіць у хуткім часе ў нешта аформіцца. Забіrali ўсіх, нават хворых. У выніку на зборы патрапілі старши лейтэнант Вячорка і лейтэнант Суша. Было то ў Мар'інай Горцы. На выходныя мы мелі магчымасць выбірача з часткі і такім чынам альбо праз знайомых даведваліся пра тое, што адбываецца ў Менску. 19 кастрычніка саслужбовец адвёз мяне, Вінцукса і яшчэ гасці з лейтэнантаў у Менск на сваім «Запарожцы». Калі прыехалі на плошчу Леніна, сучасную Незалежнасць, то пераатракацца не было калі — у Дольнай залі Чырвонага касьцёлу, тады Дома кіно, уж збліжаліся людзі. Публіка волескамі вітала групу афіцэраў у вайсковай форме. Памятаю, што Вінцук прамаўляў сцэны. І сам я нешта казаў.

Вінцук Вячорка, намеснік старшыні Партыі БНФ:

Цягам 1980-х гадоў мы мелі стадную сувязь з літоўцамі, латышамі, украінцамі. Атрымлівалі ад іх шмат інфармацый, публікацыяў, прыёдыкай, таму пачуваліся ў кантэксьце падзеяў тых часоў. Група «Незалежнасць», створаная Сяргеем Дубаўцом, Сяргеем Сокалавым, мнай, і да якой далучыліся і належалі ў розныя часы Віктар Івашкевіч, Алесь Суша, Генадзь Саганович,

Генік Лойка, Алесь Костка, Ігар Германчук ды іншыя, сур'ёзна ставіліся да шанцаў, якія нам даваюць 1988-ы год. На той момант у рамках Канфедэрацыі беларускіх суполак па ўсходнім краіне дзейнічала цэлая секта арганізацыяў — ад краязнаўчых да турыстычных. Фактычна, была створаная база для заснавання агульнага шырокага руху. І мы, «Незалежнасць», працавалі над гэтым усё лета 1988-га. На той момант мы разычлівалі пераважна на ўласныя сілы, але контакт са старшынамі пакаленнем падрымлівалі — з мастакамі з «Падашкую», з Зянонам Пазняком. Зь ім, аднак, да палітычнага пагаднення ў нас справа не даходзіла. Ідэя Народнага Фронту ў тое лета, безумоўна, пульсавала. Мы разумелі, наколькі важна, каб гэтая ідэя не была перахоплена Камуністычнай партыйю. Аднак мы ясна пераацанілі, бо яна не наважылася на стварэнне фіктыўнага Народнага Фронту з ляйняльнай інтэлігенцыяй. З другога боку былі невялікія групоўкі расейскамоўных лібрэзалаў і дзімакратоў — «Альтэрнатива», «Собеседнік», на чынсістэрнічых пачала гучаць ідэя стварэння Фронту. На адным са сходаў мы пераканалі ўздельнікаў паседжанняў ў тым, што без узделу нацыянальнай інтэлігенцыі нельга ствараць такі рух.

Такім чынам, моладзь і старшыя рыхталіся да аднаго і таго ж у сакрэце адзін ад аднаго. На вайсковых зборах мы з Сушам рыхталі праекты пзўных дакументаў. Яшчэ раней амбэркавалі з калегамі ідэю стварэння Фронту ўвосень з папірэднім кансультацый са старшынамі, бо на мыслілі той працэс бяз іх узделу. Пэўныя пырчанані, і ў мяне ў тым ліку, выклікала назывы «фронт», але забыяючы наперад скажу, што Зянон Пазняк нас пераканаў у яе слушацца зважаючы на прыклад прыбалтай і амнітатларныя рухі ўзў

рапейскіх краінах у сярэдзіне XX ст.

Калі мы з Сушам звязаліся 19 кастрычніку ў Чырвоным касьцёле, то па запошоўшы шэпт: «Армія з намі!». Паколькі мы былі на зборах, каардынацыя зь іншымі групамі была парушана. Менавіта тому я яшчэ ў часе дыскусіі па «Мартыралёту», на ведаючыя пра намеры Пазняка, апіраліся да імпэрыі, зараз рабітам абрывенца, то ці гатовы хто з нас узіць у руку бел-чырвона-белы сцяг і павесць сабой людзей?». А тады ж нават і на верылася, што імпэрыя сапраўды хутка лісьвіе. І вось 19 кастрычніка 1988 году ў Чырвоным касьцёле збіраеща аргаміт. Сядрод прысутных — Васіль Быкаў, Стэфанія Станюта. Партыйныя функцыянэры на спалі, усяляк намагаліся сарваць сход. І вось у гэтым моманце мне запомніліся паводзіны Васіля Быкаўа, які выйшаў на сцену ўсынілі з адным з правакатарадаў ад улады і павёў сход, стаўшы ў туу хвіліну клучавай фігурой.

Пакое не забудзеш, бо з гэтага ўсё пачалося. Мы адчулі, што рухаемся ў адным кірунку са сваімі суседзямі.

Былі спрэчкі. І дагэтуль хтосьці лічыць, што назова арганізацыі была дадзеная на слушанні. Тут я з Зянонам цалкам згодны — я трохі мілітарызаваць слова «фронт», бо гэта далёка ня толькі вайсковы тэрмін.

19 кастрычніка — гэта дзень, калі акілі нашы ѹздеі — свабода, незалежнасць і, безумоўна, мова.

30 кастрычніка таго ж году мы даведаліся, што такое гвалтоўны разгон мірнай дэмманстрацыі, што такое «чаромка». Мяне затрималі, съедзілі сына. Памятаю, як мая жонка ў аднай кідалася на міліцыянтаў: «А я?». У Курапатах я тады не патрапіў. Дагэтуль мяне не пакідае адна думка. Міліцыя тады была зблъшчага беларуская, а войска — з усяго Саюзу. Там былі і каўказцы, і азіяты. Яны збівалі нас, зат-

чала крах усяго.

Аляксей Марацкін, мастак:

Мастакі збіраліся на «Падашкую» ў Яўгена Куліка ды ў іншых месцах, білу Зянону з намі. Было гэта задоўга да 19 кастрычніка. З тых сустрэчаў запомнілася пытаныне Зянона да нас: «Вось калі імпэрыя зараз рабітам абрывенца, то ці гатовы хто з нас узіць у руку бел-чырвона-белы сцяг і павесць сабой людзей?». А тады ж нават і на верылася, што імпэрыя сапраўды хутка лісьвіе. І вось 19 кастрычніка 1988 году ў Чырвоным касьцёле збіраеща аргаміт. Сядрод прысутных — Васіль Быкаў, Стэфанія Станюта. Партыйныя функцыянэры на спалі, усяляк намагаліся сарваць сход. І вось у гэтым моманце мне запомніліся паводзіны Васіля Быкаўа, які чысціць «Огнёк». Знаёмых прывозілі з Менску друкаваныя на машынках прымітывныя ўёткі, з якіх у Нясьвіжы даведаліся аб разгоне маніфэстациі на Ўсходніх могілках, аб паседжанні «Мартыралёту Беларусі», аб стварэнні аргаміту мітэту Народнага Фронту Беларусі. Увогуле людзі рабілі съмелья ўчынкі, адчывалі духоўны ўздым, і моладзь, як заўсёды, была наперадзе.

Суполка падрымкі БНФ у Нясьвіжы ўзвісіла напрыканцы жніўня 1989 году. У склад увайшлі 7 чалавек, у асноўным настаўнікі і ў тым ліку Шышыгіна Клаўдзія Якаўлеўна — вядомая краязнаніца Нясьвіжчыны. Суполка павільчавала і мела моцную адкрытыю падрымку насельніцтва.

Уладзімер Арлоў, пісменнік:

Безумоўнай увагі заслугоўвае не толькі дата 19 кастрычніка 1988 году, але і першыя Дзяды 30 кастрычніка таго ж году. Гэта была першая сур'ёзна акцыя Фронту, якой ён звязаў пра сябе на ўесь сьвет. Шмат што там было ўпершыню.

Запісай Сямён Печанко

гісторыя

А Фронт наступаў

Пра Беларускі Народны Фронт я даведаўся, калі мне не было ў дзесяці гадоў. Піша Сямён Печанко.

З Горадні прыяджалаў дзядзька, які на той час быў заангажаваны ў мясцовыя нефармальныя рух. Ягоныя гутаркі з башкамі, вісковыя настаўнікі часцыкамі пераходзілі ў палітычныя дэбаты. Мы, малыя, пыталіся ў бацькоў, што такое суворонітэйт, што будзе, калі Беларусь адйде ад СССР і навошта нам гэта. Але то было не зусім зразумела, як падаеща, і дарослым.

Башкі выпісвалі шмат газэтай, і «ЛіМ» у тым ліку, таму пра Курапаты і першыя палітычныя Дзяды ў нашай сям'і ведалі. Потым была незалежнасць. На той момант Фронт у мене ўстойліва асацыяваўся з асобай Зянона Пазыняка. Як і перамены, што прыходзілі ў нашу вёску, школу, дом. Зявіліся новыя гроши — «Пазыняк з БНФ», гроши па-беларуску надрукавалі, абвесылілі пра родную мову, як адзіную дзяржаўную.

А Фронт тым часам наступаў. Артыкул Зянона Станіслававіча пра Уладзімера Ўльянова чыталі ўсёй школай. Разам з хвалі, што ён узяў, абрываўся, здавалася, і сам вобраз бязгрышнага Ільіча. У школе зявіліся новыя бел-чырвона-белыя падручнікі па гісторыі. Гістэрка школьнага гісторыка, зачата камуністка, была для нас найлепшай аডзінкай зместу тых насыпех склесеных, без малонкаў і схемаў кніжак.

Да першых прэзыдэнцкіх выбараў валок Карэлічы паспела вырасці ладнае «шарскае сяло». Просты люд глядзеў у той бок з дрэнна прыхаваным жаданнем авалодаць на колькі хвілінаў гранатамётам. Таму мяне не здзіўіў сусед, які прагаласаваў за чалавека, што паабяцаў пасадзіць усіх махляроў, кожнаму калгасніку падарыць мяшок камбікору і новую лядоўно ўзмен зістраваныя савецкія рублі: «Усё, цяпер п...ц вашаму Пазыняку!». Бацькі прагаласавалі за «больш спакойнага» Шушкевіча, старшыя браты аддалі галасы

за Пазыняка, якога яшчэ два гады таму ганілі за «прымусовую» беларусізацыю. У адрозненінне ад суседзіў, родныя, наступальныя, які смажылі ўвечары 10 ліпеня 1994 году шашлык і не пілі гарэлку. Як і мой настаўнік фізкультуры, які перанес заняткі ў дзень прыезду Пазыняка ў Каўрлічы.

Захоц парламенту ў 1995-м, а за ім і ганебны рэфэрэндум падкаслі шмат каго з старой гвардый. «Эта ўжо надоўга», — казаў дзядзька. Мы ж, падлекі, не хацелі даваць таму веры, і ў штыкі ўспрынілі спробы нашага гісторыка на толькі прадманістраўца нам опус Азаронка, але і даўесці яго прайдзівасць. Наадварот, на кароткі час Зянон стаў нашым кумірам.

Гарачая вясна 1996-га падарыла на дзею, а першыя звесткі пра імпічмент яе умацавалі. Але тым больш горкім было расчараўванне ад наступных падзеяў. Прымусовая дэтэрміновае галасаваныне было яшчэ навіною, як і першыя нязграбныя пралагандыстычныя плякаты з Лукашэнкам на тле натоўпу страйкоўцаў.

У 1997-м пачаў ізоўніцкі пакіў палітыкі. Лукашэнка надзеяйна пасяліўся ў тэле-

візары і газетах, таму даводзілася шукаць праўды ў незалежнай прэсе — «Свабодзе» і яе шматлікіх вымушаных пераўбаселеніях, у «Нашай Ніве». На маю беларускую мову часцей атрымліваў «бэнзэфаўца», а не «калхозніка». Думано, знаёма ўсім беларускамоўным беларусам сътукация — тады мы ўсе былі бэнзэнфаўчы.

Ад'езд Пазыняка з Навумычкам зь Беларусі і наплёнусць у шэрагах Фронту сталіся вестунамі хуткага занядгу колішняго магутнага руху. Я пачаў наведацца ў сталіцу на палітычныя акцыі. І хоць даведаўся пра існаваныне іншых апазыцыйных арганізацый, найперш завітаў на Управе БНФ, каб пабачыць на свае очі Вячорку, Баршчэўскага ды Севярынца.

Дзесяцігоддзе Фронту, ціпер гэта здаецца неймаверным, санкцыянувана адзначалі на плошчы Якуба Коласа. Днём раней быў на канцэрце «Улісу», «Новага неба» і N.R.M., таму першая круглая дата, адзначанная побач з помінкам клясыку, асацыянецца найперш з «Партызанскай» Вольскага.

Сямён Печанко

Пачатак 90-х. Мітынг Народнага Фронту. Выступае Аляксандар Лукашэнка.

Хроніка

19 кастрычніка 1988 — Устаноўчы сход беларускага гісторычна-асветніцкага таварыства памяці ахвяраў сталінізму «Мартырапеў Беларус», заснавальнікамі якога выступілі Саюз пісьменнікаў, Саюз кінэматографістаў, Саюз мастакоў і рэдакцыя газеты «Літаратура і мастацтва». На сходзе з пралановы Зянона Пазыняка ствараецца аргкамітэт Беларускага Народнага Фронту «Адраджэнне». БНФ прэзідэнтамі як грамадзка-палітычны рух за дэмакратичнае эфармаванье грамадзтва і адраджэнне беларускай нацыі, у якім могуць браць удзел як асобныя грамадзяне, так і грамадзкія аб'яднанні. Гэтым падзеям папярэднічаў адкрыццё праўды пра Курапаты, якое стала магчымым дзякуючы высілкам археолагаў Зянона Пазыняка і Яўгена Шмыгальева.

30 кастрычніка 1988 — першая масавая акцыя на Дзяды. Гвалтоўна разагнаная міліцыя і ўнутраныя войскі.

19 лютага 1989 — першы апазыцыйны мітынг у Беларусі пад гісторычным нацыянальным сцягам, дазволены ўладамі, сабраў калі 40 000 чалавек. Прынятая на мітынгу разыюсць патрабавала скасаваць замацаваную ў Канстытуцыі кіруючу ролю камуністычнай партыі.

24—25 лютага 1989 — Устаноўчы сход БНФ у Вільні (у Менску забаранілі), на які прысутнічала калі 400 дэпутатаў. На пасаду старшыні БНФ быў абраны Зянон Пазыняк.

25 лютага 1990 — стотысячны мітынг пратэсту супраць недэмакратычнага правядзенння выбараў у Вірхоўны Савет СССР. Пасля выбараў у ВС БССР утвараецца фракцыя БНФ — 37 чалавек з 345 дэпутатаў. Але гэты колькасць дэпутатаў стала дастатковая, каб краіна настала на незалежнасць і аднавіла нацыянальны сцяг і герб.

1992 — першая параза. Не удалося навязаць дэтэрміновыя перавыбары Вірхоўнага Савету, хоць ініцыятывы перавыбары Вірхоўнага Савету, больш чым 450 000 грамадзянаў.

Да пэўнага часу Фронт быў колам аднадумца. На фота: 1994 год, 50-гаддзеў Зянон Пазыняк.

1995 — сфальшаваныя выбараў у Вірхоўны Савет Беларусі XIII скликанні. У новы склад парламенту не патрапілі ніводнікі, кандыдат ад БНФ. Тады ж БНФ перастае быць адзінасobным лідерам дэмакратычных сілай Беларусі — на палітычнай сцэне з'яўляецца АБ ўяднаная грамадзянская партыя.

10 чэрвеня 1995 — Юры Хадыка, намеснік старшыні БНФ, праланаваў разыюсць партыі ў руху. На яго думку, партыя мусіла мець большую свабоду дзяяньняў, актыўна супрацоўнічаць з іншымі дэмакратычнымі партыямі. Яго падтрымала Вінцэнт Вячорка. Супраць выступіў лідар фронту З.Пазыняк.

1996 — арганізаваныя БНФ масавыя вулічныя маніфэстациі. Набывае вядомасць мадэлавая фракцыя БНФ — «Малады фронт».

Унікаучы арышту, Зянон Пазыняк пакінуў Беларусь разам з Сяргеем Навумычкам. Абавязкі старшыні партыі ў Беларусі пачаў выконваць Лявон Баршчэўскі.

Травен 1999 — З.Пазыняк біраў удзел у альтэрнатyных выбараў прэзыдэнта, супернікам яму выступаў былы прэм'ер-міністар Міхал Чыгір. У ходзе кампаніі, якая, па сутнасці, апынулася мабілізацыйнай акцыяй апазыціі, Зянон звынаваціў кірауніка Цэнтральнай Выбарчай камісіі Віктара Ганчара ў фальсифікацыйнай зынічкі з выбараў.

Верасень — кастрычнік 1999 — раскол Фронту на Кансэрватыўную-Хрысціянскую Партию — БНФ (Зянон Пазыняк) і Партыю БНФ (Вячорка).

2001 — Партия БНФ падтрымала кандыдата ў прэзыдэнты Сямёна Домаша, КХП-БНФ вылучала Зянона Пазыняка.

2006 — Партия БНФ падтрымала Аляксандра Мілікевіча, КХП-БНФ вылучала Зянона Пазыняка.

Мілан Кундэра пачынаў як даносчык

Дакумэнты з архіваў чэскага КГБ раскрываюць невядомыя старонкі гісторыі.

14 сакавіка 1950 г. Ужо два гады як у Чехії адбюць прасавецкі пераварот. Два гады як арыштавалі Ларысу і Янку Генюшаў. Турмы ўжо запойніліся прадпінкамі рэжыму, кісаны чужімі элемэнтамі і проста выпадковымі ворагамі народу. У пастарунках Прагі поўным ходам лілі першыя дольныя дзесяці хакеистаў, чэмпіёнаў савету, арыштаваных учора за «публічнае падбухторванне супраць Рэспублікі». За зіграду Раёдзім іх асуздзялі да дўгіх гадоў турмы, большасць з якіх яны правядуць на ўранавых рудніках калія Жымісова. Больші за дзесяць тысяч бедалаў ужо прадаюць у тых лягерях.

14 сакавіка 1950 году шляхі двух маладых людзей, Міраслава Дворожчака і Мілана Кунідоры, перасекліся першы і апошні раз. Першапач удалося ўнікнуць смыяротнае кары, але ён правеў шмат гадоў на катарзе. Апошняму вышла стаць новай зоркай «канструктыўнай» (чытай — пракамуністычнай) літаратуры, які потым пакрысе пераутварыўся ў аднаго з ключавых чэскіх інтэлігентаў 1960-х і знанага ва ўсім свеце пісьменніка.

У се додути 58 году Мілан Кундрук був обраною адміністратором з драмами тих днів, які ведуть, що на праці альбома ю студійним інтернаце «Калонка» у Празі. Так додужилася да того моменту, коли афіційний рапорт з архіву камуністичних співслужб став даступним і прапорь съявлено на дауно забыты выпадок. Але давайце пра ѿс на парадку.

Мары канец

Міраслаў Дворжакач нарадзіўся ў 1928 г. ва Ўсходній Багеміі, у сям'і чыноўніка. У школе ён пасырбаваў з Міраславам Юлам. Іх абодвух яднала адна мада — стаць лётчыкамі. Ганьбы 1938 годзе і герайзм чэскіх пілатаў, якія служылі ў Брытанскіх каралеўскіх паветраных войсках, ператварылі их падстакавых памкненны ў палака жаданыне. Па заканчэнні школы яны абодва паступілі ў лётніцкую аکадэмію Градец Кралаве. Гэта было ў 1947-м.

«Памятаю, колікі радасцім было ад паступення. Яны ўсёй душой хацелі туды трапіць», — узгадвае іх сбраўка Іва Мілітка, якая адграша наядычай важную ролю па ўсёй гісторыі. Міраслава Дворожачка яна ведае змалку, а ў Імраславу Юзу закахалася, калі яны яшчэ разам вучыліся ў школе. «Іншы раз, пралягчы на над напыні домам, ен маўхані крылатым самалётам», — успамінае ўжо 79-гадовая жанчына. Аднак піясчыцу не было наканані даўжыцца дубта. Пасля камуністычнага путчу 1948 году началіся чысткі ў войску. 40% афіцэрства аўяніцы складалі быльші ўдзельнікі вайны, якія змагаліся ў шэршах Брытанікіх каралеўскіх паветраных сілаў, усе яны ненаві-

Мілан Кундэра

нар. 1929 у Бріє. Чеські пісеньник, адзін з наайбліжэйшых раманістў другой паловы XX ст. Шматгады прэзыдэнт на Нобеліскую прэмію. Пасля ўзделу ў пратастах 1968 годзе яго кнігі былі вынятыя з бібліятэк Чэхаславакіі. За «кнігу сімеху і забыцьця» Кундэр быў пазабудзены чэскага грамадзянства. З 1981 г. — грамадзянін Францыі. Апошняя раманы: «Нясыпешнасьць» (1995), «Аспадрэйнсць» (1997), «Абнявасць» (2000), «Наведанье» (2003).

Мілан Кундэра ў 1950-я.

дзелі новы ржым. Пачаўся пагром. Летчыкай звалілі і пасыпали ў працоўнай лягеры. Некалькіх пазбіг чыстак і студэнты акадэміі. Клясы Дворжакова і Юны была распушчаны. Іх пазбавілі званній, зброй і дазволу на палёты. У лютым месцы прыйшоў загад выпраўліцца ў пяхоты полку у Пльзені, і яны пакінулі кашары імі акадэміі. Аднак у попяны ні трапілі. Усьвядоміўшы, што выйсці сяма і што будучыня цімчыяна, хлопцы пастанавілі ўцяча на Захад і стаць лётчыкамі там. Па дарозе яны наведаліся да сваіх дамоў, каб забраць цыwilную вопратку, і выпраўліся ў Прагу, дзе хаваліся на-калькі дзеяні дэунікай Юны Мілітэкі. Далей хлопцы набылі ў Празе маунт ды компас і пра гус-такі Багемскі месці знейвахана перайшілі ческа-чешскую межу.

Камуніст, які не хадзіў на парады

У той самі час і у той самай країні жицькою Мілану Кундеру щіло зусім іншою дорогою. Європа виросла у Брні, столиці Маранії, сирод кніг, у смі і знання музиколита, музики і наявукої Лодвіка Кундеры. Ужо у школі єн напишав аперараджай сваїх аднакляськінай у ерудиції, а дукаванасці і фармаванасці жицькоўскіх поглядяў. Ён палімъяна падтрымліў ідзі са паглядым і захапіўся стадлінским Савецкім Са-

Міраслаў Дворжачак. Фота з справы.

адзінным пераможцам у вайне, а сацыялізм уяўляўся надзеяй на лепшыя жыццёў».

Мілан Кундера юступу́ ї Камуністичную партією Чехославаччини і пісай вершы і песьні ў духу тагачаснага сацыялістычнага захаплення. Адна песьня на слова Кундры гучала так: «Нашае сяброўства вясёлкай у нябесах. Савецкі Саюз і наша краіна зайдёся будуць ісць разам. Нашае сяброўства ўзыўшацца па-нашад намі, як мысь над хвальмі, а падхорторышкі да вайны паразыўбаюць свае голавы, але гэты мысь...». Сёньня гэта гучыць жахла, але тагачасныя паэты сябры ў адзін голас сцьвярджаюць, што ў ляванскіх культурных колах 1940—1950-х таленавиты интелектуал з Брынью быў адным з самых крытычных прыхильнікаў стalinізму. Начытаны эстэт на могтрываць прайаву масавага ўра-патрыятызму і нават не хадзіў на першамайскія демонстрацыі: «Мілан і я быў зусім рознымі людзьмі», — узгадвае Павал Карагут. У 1950-я Карагут быў заўзятым стalinіскім пропагандыстам, а пазней ён стаў адным з заснавальнікаў Хартыі '77 і дысыдэнтам. «Ен быў вельмі замкненым і давлікатным чалавекам, аднак гэта ях значыць, што ён на верыў шчыра ў ідэі сацыялизму. Проста кожны чалавек рэалізоўваўся па-свойм».

У 1948 р. Кундзра пераехаў у Прагу і пас-
тушў ў кінаакадэмію вучыцца на рабжисъе. «У
свой час я быў у многіх прыемных камісіях, ад-
нах толькі двойчы за ўсё жыццё мэй цвярдада
перакананыне, што абгуртымент, які адказвае
перед камісіяй, на галаву выплыши за ас-
тартніх», — успамінае рабжысъер Ангелін Кахлік,
у тых часы актыўны камуніст і старшыня студенцкай рады, блізкі сябра Кундзры. — Ней-
мавернай эрудыцыя, шырэйня пагляду і кан-
цептуальнае мысленіе — вось ўсе рэзка
усцрэнем у адным чалавеку». Малады камуніст-інтелектуал хутка заробіў сабе гучнае
імя на факультэце кінематографіі і ў праскіх
ківарнях.

Шчаслівя дзянькі ў інтэрнаце «Калонка»

У той самы час Іва Мілітка таксама радавася бесконтактнаму студенцаму жыцьцю над кумачовым сцыдгам. Юта, як хлоцец з школьніх часоў, зынк за мяжою со сваім сяброкам Дворжакам, а яна пааступіла ў Карап'яўшчынскім універсітэту вывучаць нямецку ды скандынаўскую мовы. «У Празе перада мной адкрыўся новы свет, — успамінае Іва. — Мне засялілі ў інгрэнт «Калонка» ў маленкі пакойкі, за вокнамі якога квітнеле вішня. Там я праўляла наўпачасливейшыя дні сваіго жыцця».

Мілітка пастушла ва ўнівэрсытэт акурат пасыя галоухай хвалівашвицых чыстак, што зынесла сі сабой чацвертыя частку ўсіх студэнтаў і тысячы настаўнікаў. Выкладань затыдзіла верныя каманісты, таму жыцьце ў студенцкіх інтарнатах нагадала ѹдзельнікам «сацыялістычнага будаўніцтва». «Тых дзеяніх ніхто не зразумеэ, — кажа Іван, апісваючы атмасфера ў «Калоніі». — Памятаю, да прыкладу, выйшыла на шпацир з аднакурснікам на праскі ўзгоркі. І мы стаялі на гары, глядзелі на горад і марылі, як Чхаславаччына некалі зробіцца саюзной рэспублікай СССР».

Ня шмат часу міне, як студент з факультету естетики і заузяты мальады камуніст Міраслаў Длакс станец частай як ідлі. Яны пазнаёміліся ў студэнцкім будатрадзе, а затым сталі суптракаца. Бацька Міраслава быў санцяль-драматургам, прайшоў праз Асьвянцы, і мальады студент аніганта развязаў са сваіх каханай пра тое, што гуманізм здабудзе перамогу над нацизмом у чарговы год.

Харчаванье беларусаў у XX стагодзьдзі

Слова ад аўтара:

Чатыры гады таму гісторык Алець Белы ініцыяваў праект «Наша страва», дзякуючы чаму з'явілася адпаведная рубрика і ў «Нашай Ніве». Адным з вынікаў праекту мусіла стаць Энцыклапедыя беларускай кулінарнай і гастронаміі «Наша ежа», якую мелася выдаваць «Беларуская Энцыклапедыя».

У статусе гэтага выдавецтва за апошнія гады шмат што з'янілася. Ад канца 1960-х да 1980-х беларуская культура прайшла пад знакам Энцыклапедыі. Сёньня ж значнайшы «Беларускай Энцыклапедыі» прыніжанае, а імкненны маргіналізація «Энцыклапедыі», у тым ліку і на знакам узроўні, вывілася ў высылены выдавецтва з будынку на вуліцы Акадэмічнай, які для яго ўзводзіўся. Ціпер «Энцыклапедыя» месціцца на завулку Калініна, а ў вокни супрацоўніку трапляе па шампуню, які разлівалоць па суседстве. Увогуле ж «Беларуская Энцыклапедыя» магла альянцуцца на ускрайку Менску ў будынках рыйнага заводу...

Гэтыя энтарамфозы адбіліся і на лёсі выданья «Наша ежа». Некалькі гадоў праект быў замарожаны, пакуль Міністэрства інфраструктуры не пагадзіліся яго фінансава падтрымачам, а толькі як расейскаму. Сёньняшнія краініцтва выдавецтва і ніякія іншыя выдаць книжку па-беларуску, але нікім чынам гэту пазыцыю адстойваць на будзе. Наўшы ж усе тэксты ствараліся па-беларуску. Траба разумець, што гэта на кінга рэцэптаў, а культуралігічнае выданне не з'яўляе, як ежа.

Чытачам «НН» прапануецца газетная вэрсія аднаго з уводных артыкулаў да энцыклапедыі. У хвіліне, калі Вы чытаце гэты тэкст, ён перекладаецца ў выдавецтве на расейскую мову.

Алег Дзярновіч

гаспадаркі традыцыйная систэма харчавання закансэрвавалася на гады. А побач ішлі працэсы, што паступова прывялі да фармацевтычнай кухні.

Савецкая кухня складалася ў СССР з сярэдзіны 1930-х і да пачатку 1990-х. Яна мела тэхнолёгію кулінарнай вытворчасці і кампазіцыю страваў, якія адразнівалі яе ад нацыянальных кухняў народу ССР, прычым на ўзроўні смакаў. Гэтая кухня перажыла некалькі этапаў развіцця, адлюстроўваючы сацыяльную, эканамічную і палітычную гісторыю ССР.

Напрыклад, у першыя гады савецкай улады нарадзілася звычка, што дажды да нашых дён: у шпіталях, санаторыях і сталоўках стаілі варыць вадку падсаджаную манную кашу замест густой і падсоленай, як было прынята раней. Рэч у тым, што ў першыя савецкія гады па картках выдавалі невялікую колькасць крупу і цукру. І ёсць адно не стала. Тады гаспадарнікі пастаравілі злучыць абодва прадукты ў адну страву, ды яшчэ мадна разбавіць вадою — каб было бо́льш. Уладзімер Ленін адмоўна ставіўся да гэтай ініцыятывы, лічыў яе марнатраўствам, ды спрабаваў адміністрацыйнымі методамі перашкодзіць распаўсюджонію манкі. Але традыцыя ўсталявалася. Нашая саладка манная каша, такім чынам, падхідзіць з тых галодных часоў.

У 1924 г., калі систэма харчавання стабілізавалася, дэйніцы ражы ўзвесілі вісковага і гарадзкога насельніцтва БССР выгледаў наступным чынам (лоты месцы, у грамах):

Насельніцтва	Хлеб	Булы	Пукор і пукровін	Мяса	Рыбы	Малакі	Гарбіты	Саладіны	Калёўрай на 1 чалавека ў дзень
Віцебске	590,9	955,4	2,0	88,5	6,6	173,2	0,8 ¹	14,3	4086
Горадзкое									
Менск	507,8	537,7	25,8	106,5	12,2 ²	92,5	2,0	6,1	3201
Віцебск	451,7	296,1	19,7	119,2	24,2 ³	164,2	2,5	83,5	2648

¹ (разам з сургутам)

² (у тым ліку селянін — 6,1)

³ (у тым ліку селянін — 4,5)

Лічбы ўзятыя з «Статыстычнага штогодніка» за 1923—1924 гг. Цэнтральнага Статыстычнага Управління БССР.

Традыцыйная беларуская сялянская сям'я за абедам.
Нямецкая паштоўка
(Горадня, 1916 г.).

Мы бачым, што аднаасобная вёска яшчэмага падтымлівава высокі ўзровень спажываўння, а найлепшая сыштэма харчавання была зусім не ў сталіцы Савецкія Беларусі. Па мясе, рыбе, малаку, садавіне, гарбате і каве лідэрам быў Віцебск. Нездарма там узьнік такі культурны феномэн, як Віцебская мастацкая школа. У горадзе на Дзвіні знаходзіліся правінціяльныя склады царскага войска, а сам Віцебск не пераходзіў так актыўна з рукі на рукі, як да прыкладу, Менск. Аднаўленія інфраструктура і сыштэма забесьпячэння таго захавалася лепш — і сюды пацягнулася мастакі з гадоўнага Петраграду. Менск жа набіраў каліяры насьцца за кошт сала, якога ту спажываўлі ў 3,16 раза больш, чым у Віцебску. Таксама ў Менску з'яўлялася больш елі хлеба да бульбы.

1920-я былі ў СССР часам кулінарных пазычанняў. З Наваросіі ва ўсходнюю Беларусь трапіў звычай гатаваць курыны суп з лапшой, які з цагам часу стаў агульнасною «сталоўка» страваў. З адэсکіх рэстанаў быў прынесены бефстроганава, які з стравы вузлага кола аматараў пераўтварыўся ў вельмі пашырана; пасіябрурская новаміхайлаўская катлеты з мэнню рэстарана Кунецкага клубу ў часы гетмана Скарападзкага патрапілі ва ўкраіну, ператварыліся там у «катлеты па-кіеўску», і як «новая страва» ўвайшлі ў агульнасное рэстараннае мэню. З Украіны прыйшлі варэнкі і борщи. Нарэшце, большасць яйкавых, малочна-мучных і малочна-расылінных страваў, называемы «дыєтычнымі» (так у 1920—1930-я называлі ўсё паравыя, нясмажаныя, працёртыя і адварыны стравы з мяса, рыбы і гародніны), прыйшлі ў грамадзкае харчаваньне з прыбалтыйска-німецкай і аслабілай яўрэйскай кухні, што было звязана з шырокім праінкеннем на ўсход яўрэй з па-за былога «рысы аседласці». Рыга — Магілёў — Гомель — Кіеў — Херсон.

Новыя расчараваныні

1920-я былі адзначаныя ў БССР спрабамі рэформы сельскай гаспадаркі, што мела паўплыв на рацёнэнне жыхароў краю. У нашай кліматычнай зоне таварнае расылінаводства ў многіх пазыцыйах стратнае. Гэта нагледна давёў жорсткі аграрны крызіс 1880-х, калі высыветлілася, што беларускія землі і цукар на могучы канкуруваць з украінскімі або нахватаваць аргентынскімі. Яшчэ тады

гісторыя

пачалося балочнае перапрафільваньне беларускай гаспадаркі — праз пашырэнне жыўёлагадоўлі, мяса-малочных фэрмаў, хутарызацией ды стварэнныя добраахвотных карапэратаў. Малочны арцел захаваліся ва ўсходніх Беларусі, пакуль не былі знішчаныя калектывізацыяй. Падчас НЭПу адбываўся нават іх колькасны рост: з 1924 г. лік тых арцелей у БССР павялічыўся з 14 да 65, і яны складалі 8% усіх сельскагаспадарчых карапэратаў — тады яшчэ добраахвотных. У першым савецкім гады сельская гаспадарка Беларусі ішла шляхам заходнезўрэйскіх краінаў. У гэтых кароткі момант па ўзроўні жыцця ўсходнебеларускія сяляне крыху абагналі «заходнікі». Гаспадаркі арганізоўваліся на аснове распрацаванай эканамістамі А. Смолічам, Я. Кісьляковым і С. Ждановічамі канцепцыі развязвіцца «Беларусь—Данія». Тагачасны наркам земліробства Зыміцер Пришчэпаў съвіярджаў: «Беларусь у разьвіцці сельскай гаспадаркі мусіць стаць Данія на ўсходзе Эўропы». Стадка рабілася на жыўёлагадоўлю. У верасні 1929 г. прышчепаў быў зняты з пасады па абінавачаныні ў «правым ухіле», а масавае стварэнне калгасаў паставіла крыху на праекце беларускіх эканамістуў. Урокі з вынікаў развязвіцца расцілна-водзтва і жыўёлагадоўлі на зробленыя ў Беларусі дагэтуль.

Послехі НЭПу ў другой палове 1920-х выявіліся, сярод іншага, у адкрыцціх ў гарадах новых рэстараён. Эта пашырыла асартымент страваў і павысіла патрабавальнасць людзей да якасці і смаку ежы. Газета «Звезда» (да 1925 г. расейскамоўная) 13 лістапада 1923 г. паведамляла: «Увага! Універмаг Чырвонага Крыжа. З 12-га лістапада пацупіла ў продаж вялізная партыя ўсяліх тавараў найлепшай якасці й сувязкі: ікра паюсна, балык, сёмга, кефаль, керчанская селядца, шпроты, кількі, бычкі, лімоны; маскоўскія гарлачныя вырабы — лікёр, запяканка, рабінаўка, спатыкач, допель-кюмель, замежнае шампанскэ

лекавыя віны «Дэпра» разыльву мінрага часу; парфумы замежныя «Бракара» ды інш. (навінкі). Якасць і свежасць тавару гарантую. Продаж усім. Кошты па-за канкуренцыі».

Але адначасова дзеянічала і іншая тэндэнцыя — пашырэнне савецкай систэмы грамадзянскага харчавання зводзіла мэню да стабільнага складу з дзеяніку «праверных» страваў. А актыўная будоўла фабрык-кухняў у 1930-х прывяла на толькі да мінімізацыі мэню, але і да спрашчэння кампазіцыі ды тэхналёгіі страваў. Найбуйнейшая ў БССР фабрыка-кухня начала дзеянічаць у Менску пры канцы 1934 г., адначасова з суседнім Домам ураду. Фабрыка мела магчымасць карміць у дзень не сколько тысяч чалавек. Ужо з 1935 г. яна начала штодзённа развозіць сніданкі па школах Менску — на ўлашных аўтамашынах з фірмавай сымболякай. У рэцэптуры фабрык-кухняў найперш адсякаліся прыправы ды іншыя «экзатычныя» элементы. Пераможнай тэхналёгіяй апынуўся ўсходнеславянскі прыём варкі. Варана капуста, гречанская каша з маслам і мясам, кісель ці гарбата з лімонам сталі асновай савецкага мэню 1920—1930-х.

Самі працоўныя часам вельмі нізка ацэнівалі якасць гатоўкі ў рабочых сталоўках: «У струйні кормяць агдана: дающа параную бульбу, да таго ж скіслую. Сувежую капусту падбелваюць малаком. Солі не кладуць... Калі вараць рыбу, то ўсё мясо абразоўваюць аж да галавы, пакідаючы адну галаву» (з таемнай Дакладнай запісі ў Сакратарыят ЦК КП(б)Б, верасень 1934 г.).

Смакавыя ж стэрэатыпы яшчэ захоўваліся ад традыцыйнага грамадзтва: тлустая ежа = смачная ежа. Пра гэта яскрава сведчыла прыватнае лістападанне, дзе новыя гараджане меснавіта так харктырызувалі гарадскую ежу. Але нават у гарадах, каб пратрымца зімой, рабочыя трымалі індывідуальныя гароды. Савецкія ўлады імкнуліся па-свойму, адмініст-

ратыўнымі методамі збалансаваць харчаваньне грамадзянінам. Так, у 1932 г. з ініцыятывы наркама гандлю Анастаса Мікалая ўвялі «крыбы дзень» ва ўсіх сталоўках і рэстаранах СССР. У 1976 г. ЦК КПСС пересунула «крыбы дзень» на чацвер. Відаць, у дакор хрысціянскім вернікам, для якіх посны днём была пятніца. У «крыбы дні» з мэню становік звыкалі мясныя стравы, што выклікала нездадавальненне наведнікаў.

У заходнебеларускай вёсцы,

№48 СЯЛЯНСКАЯ БІБЛІОТЭКА №48

сіцынскі

ЯК ТРЭБА РАБІЦЬ МАСЛА

ДЗЯРЖАУНАЕ ВЫДАВЕЦТВА БЕЛАРУСІ
МЕНСК 1926

Вокладка кнігі Сіцынскага «Як трэба рабіць масла» (Менск, 1926 г.) з сэрыі «Сялянская бібліятэка».

жорсткіх прынцыпаў карткавага рацыянавання. Нормы былі вельмі, вельмі сціплымі. Так, узімку 1941—1942 гг. менчукі атрымлівалі 200 г хлеба на дзень. Вёска, нягледзячы на нямецкія ды партызанскія рэзвізы, жыла лепш за горад. У гарадах квітнёу «чорныя рынакі». Заходняя Беларусь і тут пераглядала лепш. Беларускія дзеячы, якія супрацоўнічалі з немцамі, нават вывозілі выхаванцаў дзіцячых дамоў, каб уратаваць іх ад голаду, у заходнебеларускіх рэгіёнах.

Як сведчыла дакументы і ўспаміны, самым голадным быў на вясны ізрядз, а павенны 1946—1947 гг. Ва ўсходніх Беларусі начали аднаўляць калгасную систэму, на гэтыя ж гады прыпала засуха — вянкі быў кумуляціўны. Усё ж заўажна, што на толькі

кліматычныя катаклізмы спрычыніліся да голаду, бо ён закранулісь толькі ўсходнія рэгіёны краю. Каб дастаць прадукты, жыхары «малой» БССР паятнічаліся ў Заходнюю Беларусь. Улады вінавацілі ў спэкуляцыі тыплюх людзей, што скупалі прадукты ў заходніх абласцях ды перапрадавалі ва ўсходніх. Пайкова-карткавая залежнасць гараджанаў ад дзяржавы, адсутнасць нарамнага забесьпчэння харчамі сельскай мясцовасці ўзмініла страх людзей перад голадам, штурна завастралі крымінальную абстаноўку.

Працяг чытайце
у наступным нумары.

НОВЫЯ КНІГІ, ДАСЛАНЫЕ Ў РЭДАКЦЫЮ

Новыя выданьні крыніцаў па даўняй гісторыі Беларусі

Мэтрыка Вялікага Княства Літоўскага. Кніга № 30 (1480—1546 гг.): Кніга запісаў № 30 (копія канца XVI ст.) / Падрыхт. В.Мянжынскі. — Менск: «Беларуская навука», 2008. — 386 с.

Мэтрыка Вялікага Княства Літоўскага. Кніга № 70 (1582—1585 гг.): Кніга запісаў № 70 (копія канца XVI ст.) / Падрыхтаваў А.Мяцельскі. — Менск: «Беларуская навука», 2008. — 354 с.

Справядлівасць для цікавых да дайней гісторыі Беларусі — выданне дэльных новых кніг Мэтрыкі Вялікага Княства Літоўскага, падрыхтаваных беларускім даследчыкамі. Нарэшце выдавецтва «Беларуская навука» ўзвысіла на сэрыйнасць публікацыі. Мэтрыкі-кнігі выйшлі ў сьвет паводле адноўлекавага выдавецкага стандарту і ў цвёрдай вокладцы.

Lietuvos didžiojo kunigaikštio Aleksandro Jogailaičio dvaro saskaitė knygos (1494—1504). Parengė Darius Antanavičius ir Rimvydas Petrauskas. — Vilnius: Pilif tyrimo centras «Lietuvos pilys», 2007. — 568 p.

[Скарэдная съвта для цікавых да дайней гісторыі Беларусі — выданне дэльных новых кніг Мэтрыкі Вялікага Княства Літоўскага, падрыхтаваных беларускім даследчыкамі. Нарэшце выдавецтва «Беларуская навука» ўзвысіла на сэрыйнасць публікацыі. Мэтрыкі-кнігі выйшлі ў сьвет паводле адноўлекавага выдавецкага стандарту і ў цвёрдай вокладцы.]

Крыніца выдадзена ў дэльных моўных вэрсіях — у арыгінальнай мове (на лаціне), і ў перакладзе на літоўскую.

АДЗ

Смалавічы, «абласны» Даждынкі. 2002 год.

Усе сёлетнія Нобэлі

Каму, за што, і навошта гэта трэба. Вынікі Нобэлеўскага тыдня.

Хімія: Нобэль для трох адкрыўальнікаў зіхотакага бляку ў мэдузах

Зіхотакі блок, або зялёны флюарысцэнты пратэтін (GFP) — шляхаводная зорка сучаснай біяхіміі. Карыстынне ім давае сачыцьца разнастайнімі працэсамі ў клетках, якія інчай былі ў нябачных. Такім як паступовая атрафія нэрвовых клетак у тых, хто пакутуе на хваробу Паркінсона, або разъвіцьш ракавых працэсau у мозгу.

Асаму Сіамуру вылупнуў бялок з мэдузы Aequorea Victoria, якую прыбывае прылівам да заходняга берага Паўночнай Амерыкі. Ён выявіў, што блок зіхотакі зялёным сяйтлом ва ўльтрафіялетавым спектры. Мартын Чалфі прадэманстраваў штоўнасьць GFP для высыгватлення розных біялагічных працэсаў. Трэці будучы ляўрэат, Роджэр Тсін, раскрыў агульны мэханізм зіхенія.

У целе кожнай жывой істоты — дзісяткі тысяч бялкоў. Калі нейкі з іх не перамышчаеся як траба, дык зазычай гэта завиршаецца хваробай. Таму біяхімікі так уважаюць сочыць за рухам і актыўнасцю бялкоў у целе. Пры дапамозе сучасных тэхналёгій навукоўцы здольныя далучаць зіхотакі GFP да патрэбных, але нябачных бялкоў.

Мэдыцина і фізіялёгія: за выяўленыне вірусу, які спрычиняеца да раку

шыйкі маткі і за адкрыцьцё віруса імунафіциту (ВІЧ-інфекцыі)

Рак шыйкі маткі, які выклікаеца віrusам чалавечай папілому, знаходзіць у 5% з усіх хворых на рак. Вакцыны, заснаваныя на адкрыцьці ніямецкага на-

вукоўца Гаральда цур Гаўзэна, здольны забясьпечыць больш за 95-практычную абарону для 500 тысяч жанчынаў, якія захвораўшы на гэты від раку штогод.

Цур Гаўзэн зрабіў дапушчэнне, што сльяды вірусаў можна знайсці ў ДНК пухлінавых клетак, бо калі гэтыя клеткі змышаюць вірус, дык геномы (суккупнасць усіх генуў арганізму) вірусаў павінныя інтэргравацца ў іх уласныя геномы. У 1983 гэты пошук быў пасыпхова завершаны.

Франсуаз Барэ-Сінус і Люк Мантанье знайшли вірус імунафіциту (ВІЧ). Знайшлі ёні цяжкасць, бо гэты вірус на бывае падобны да ўжо вывучаных анганенных вірусаў. У адрозненінне ад іх, ВІЧ не выклікаў бескантрольнага росту клетак. Наадварот, трапішы ў клетку, ён як бы чакаў свайг актыўнасці, а пасля актыўнасці пачынаў зынічнаць лімфаціты, якія граюць значную ролю ў сістэме імуннай абароны чалавека. Адкрыцьцё французскіх навукоўцаў дала памагло зразумець, як разыўваюцца хвароба і як вірус узаемадзеянічае з клеткай, у якую трапіц. Наша, чалавеческая, пакула што не ўзяло. Але сёньня антывірусная тэрапія, якая грунтуетца на адкрыцьці французу, падвысіла працягласць жыцця для ВІЧ-інфекцііх ледзьве не да сярэдняй працягласці жыцця здаровых людзей.

Фізыка: прэмія навукоўцам, якія даказалі адсутнасць сымэтрыі на ўзоруні кваркаў

Наш Сусвет існуе дзякуючы адсутнасці сымэтрыі на ўзоруні элементарных часцін — на кожнай 10 мільярдаў і адну часцінку матэрый прыпадае толькі

Марці Ахцісаары.

10 мільярдаў антыматэрый. Матэрый і антыматэрый зводзяць адну да нуля, і тая «жменька» матэрый, што застаецца, і з'яўляецца нашым Сусветам. Парушэнне сымэтрыі прадкасалі нобэлеўскія ляўрэаты 1967 г., а сёлетні пацвердзілі эксперыментальна.

Амэрыканец японскага паходжання Еічы Намбу з Чыкаскага ўніверсітэту атрымаў прэмію «за адкрыцьцё мэнанізму спансцнага парушэння сымэтрыі ў фізыцы элементарных часціц». Яго колегі, японцы Макота Кабаясі і Тасіхідз Маскава ўзнагароджаны «за адкрыцьцё крыніцы парушэння сымэтрыі, якое дазволіла прадкасадзіць існаванне ў прыродзе прынамсі трох сямействаў кваркаў». Пытаныне, якім чынам гэта здраеца дакладна, застаецца нерэзвязаным. Навукоўцы спадзяюцца, што гадронныя калайі ў Жэнізве прыгадркі некаторыя таямніцы фундаментальных часцін.

Эканоміка: за аналіз структуры гандлю і географічнага размеркавання еканамічнай актыўнасці

Мадаль, якую распрацаваў амэрыканец Пол Кругман, называеца «Ядро—прыфэрыя». Яна даводзіць, што заўсякнасць паміж эканоміямі ад маштабу вытворчасці (economy of scale) і транспартнымі выдаткамі мо-

гуть прывесці да канцэнтрацыі або, наадварот, да разъмеркавання насельніцтва. Пры пэўных умовах.

Праца Кругмана дазволіла рацлумачыць наступствы глябализацыі і разыўвіцца міжнароднага гандлю, а таксама прычыны імкніў урбанізацыі насельніцтва.

Пол Кругман.

ва пляністы.

Сюрпрызам зрабілася тое, што прэмію гэтаму непрыміримаму крытыку Буша ўручылі менавіта цяпер, напрэдадні выбараў у ЗША.

Літаратура: Нобэль стылісту і падарожніку

Літаратурны ляўрэат-2008, францускі пісьменнік Жан-Мары Гюстаў Лё Клэзі, стаў вядомы яшчэ сваімі першымі раманамі «Пратакол» (1963), «Трасца» (1965). Мадаль герой раману «Пратакол» швэндаеща на го-раздзе, выступае перад глумам, што каштует яму змышчэння ў псыхобальничу. Наватарская пісьменніцтва па перададзеніі краізісаў.

Героі раманаў Лё Клэзі скрупульзна замошчаюць аналізам уласных адчуваньняў. Яны зъ

агрэсіўнага, павярхёнага съвету нашых дзён, сутыкаюцца са съянію неразумення і адчуваньня. Пісьменнік балансуе між реалізмам і глочным візінерствам.

Лё Клэзі славіцца адмысловым стылем. Ён піша то ў стылістыцы пратаколу, то інсцэнтага малонку, з гэтага нараджаеца нешаблонны тэкст. Пастыка выкласаеца з штодзённасці, вызываеца новыя слова. У выніку пісмо вызываеца ад униформы традыцыйных апавядальных прыёмаў. У сваім эсэ «Матэрыйяльны экстаз» (1967) пісьменнік крытыкуе «дурную манеру» адметнасці, на якія больш нікто не купляеца. Можна сказаць, што сёлетні Нобэль атрымала бағатая французская літаратурная традыцыя, а з яе ўзнагародзілі рэфэрматара, які пашырыў стылістычныя межы літаратуры.

Прэмія Міру: за трыццагадовую дзейнасць па ўрэгуляваньні канфлікту ў розных краінах съвету

Ляўрэатам сёлета стаў былы прэзыдэнт Фінляндый Марці Ахцісаары. У 1977—1984 гг. ён, як упяўнаважаны ААН, займаўся вырашэннем канфлікту ў Намібіі. Увесну 1999 г. стаў адным з пасярднікаў падчас вайны ў Югаславіі, прапанаваў тады мірны план вырашэння канфлікту ў Косава, з якім пагадзіўся Бялград. У 2000 г. заснаваў наўрадавую арганізацыю «Ініцыятыва па пераадоленіі краізісаў». У 2000—2001 гг. інспектаваў склады ўзброянства Ірландзкай рэспубліканскай арміі. У 2005 г. пры пасярдніцтве Ахцісаары быў падпісаны мірны дагавор, які паклаў канец трыццагадовай вайне паміж урадам Інданезіі і сепаратысцкім рухам у правінцыі Ачах. У 2005 г. прызначаны спэцыяльнікам пасланыкам генэральна гаспадарства ААН па краініцтве працэсам вызначэння будучыні Косава. У 2007-м падрыхтаваў плян мірнага ўрэгуляваньня канфлікту, які праз пазыцыю Рассі і Кітаю быў адкінуты ААН.

Барыс Тумар, Павал Касцюковіч

Жан-Мары Гюстаў
Лё Клэзі.

ІМПРЭЗЫ

Сустрэча з Вайцюшкевічам

17 кастрычніка ў Годзіні адбудзеца творчая супрацца з Эмітром Вайцюшкевічам. На сустрэчы можна будзе таксама пазнамёцца з музычнымі і книжкінамі. Арганізатары абіцаюць таксама конкурсы, прызы і падарункі. Пачатак а 18.30 па адрасе: Будзённага 48а-44, Горадня, (памяшканне Таварыства Беларускай пісні).

КАНЦЭРТЫ

Разъбітае сэрца пацана

26 кастрычніка ў клубе «Гудвін» пройдзе прэзентацыя альбому «Розавы закат» гурту «Разъбітае сэрца пацана». Квіткі 15 000—20 000. Даўедкі па т.: (029) 649—08—88.

Паэты і музыкі дзецям

17 кастрычніка (пятніца) у Цэнтральнай дзіцячай бібліятэцы (пр. Газеты «Праўда», 20) адбудзеца творчая супрацца з маладымі літаратарамі і бардамі, у якой возымуць удзел паэты Аня Федарух і Рагнед Малахоўскі, музыкі Наташа Пушкарова і

ВЫСТАВЫ

Выстава Вячкі Целеша

У Рызе адбываецца юбілейная выставка жывапісу беларускай мастакі Вячкі Целеша. Пабачыць можна да 31 кастрычніка па адрасе: Słokas, 37. (Асацыяцыя нацыянальных культурніцкіх суполак). Праезд трамваемі №4 і 5.

Мы прыйшли з вуліцы

У «Падземны» (пр. Незалежнасці, 43) да 19 кастрычніка працуе выставка «From The Street — Мы прыйшли з вуліцы». Усё, што вы ўбачыце на гэтай выстраве, зроблена маладымі людзьмі, якія займаюцца street art'ам. 18—19 кастрычніка плануецца майстар-клясы для ўсіх ахвотных, падчас якіх гледачамі распавядуць і, магчыма, пакажуць, як гэта робіцца.

Праваслаўныя абрэзы
Расеі, Украіны, Беларусі

У Мастацкім музее да 9 лістапада працуе выставка «Праваслаўныя абрэзы Расеі, Украіны, Беларусі», прымеркаваная да 1020 хрышчэння Русі. На ёй прадстаўлены 89 твораў XIV—XIX стагоддзяў.

рускай Школы). Уваход вольны.

Славамір Адамовіч у Варшаве

17 кастрычніка (пятніца) у Варшаве — сустрэча з пэдагогам Славамірам Адамовічам. Яна пройдзе па адрасе: Aula D, Collegium Civitas, Plac Defilad I (12 паверх). Уваход у Палац культуры і науки (PKiN) з боку вул. Маршалковскай. Пачатак а 18.30.

КАНЦЭРТЫ

Разъбітае сэрца пацана

26 кастрычніка ў клубе «Гудвін» пройдзе прэзентацыя альбому «Розавы закат» гурту «Разъбітае сэрца пацана». Квіткі 15 000—20 000. Даўедкі па т.: (029) 649—08—88.

Паэты і музыкі дзецям

17 кастрычніка (пятніца) у Цэнтральнай дзіцячай бібліятэцы (пр. Газеты «Праўда», 20) адбудзеца творчая супрацца з маладымі літаратарамі і бардамі, у якой возымуць удзел паэты Аня Федарух і Рагнед Малахоўскі, музыкі Наташа Пушкарова і

ВЫСТАВЫ

з калекцыяй Трацякоўскай галерэі, Кіева-Пчорскага гісторыка-культурнага запаведніка, мастацкага музею Беларусі.

Кола

У Нацыянальнай школе прыгажосці (Мельнікайтэ, 4) прыгажосці 21 кастрычніка працуе арт-проект «Кола», у якім мастакі, фотографы, дызайнеры, мадэльеры пратапуюць сваё начынне кола.

**Залаты лёд
Страдывары**

24 кастрычніка ў Палацы спорту (пр. Пераможца, 4) адбудзеца лідове шоу «Залаты лёд Стравінскага» з удзелам Яўгена Плюшчанкі, Суры Баналі, Наомі Лянг, Пяця Чарнышова, Алены Грушынай і Руслана Ганчарова, Андрэя Лутая, Джэймсана Грата, Ларана Табэль і іншых. У другім аддзяленні на лёд выйдуть акрабаты і жонглеры, уперышыно ў Беларусі гледачы ўбачаць нумар Вадзіма Савенкова LASERMAN. Пачатак а 19-й. Квіткі: 65 000—210 000.

Прэзэнтация новага «Паміж»

Прэзэнтация філізофско-літаратурнага часопісу «Паміж» адбудзеца 22 кастрычніка ў

«Падземны» (пр. Незалежнасці, 43). Пачатак а 18-й

Па месцынах Адама Міцкевіча

У Музее гісторыі беларускай літаратуры (Багдановіча, 15) да 18 кастрычніка працуе фотавыстава «Гла

месцынах Адама Міцкевіча».

Вясельле: традыцыя і сучаснасць»

У мастацкай галерэі «Менскі абласны цэнтар народнай творчасці» (Гікія, 4) да 16 лістапада працуе выставка «Вясельле: традыцыя і сучаснасць».

ТЭАТРЫ

Купалаўскі тэатар

17 (пт) — «Слуга двух гаспадароў»
18 (сб) — «Вечар»
19 (нда) — «Памінальная малітва»
20 (пн) — «Гаполовая завяла»
22 (ср) — «Сымон-музыка»
23, 24 (чц, пт) — «Дзэці Ванюшына»
25 (сб) — «Ідылія»
26 (нда) — «Чорная панна Нясьвіжу»
ранніці спектаклі
19 (нда) — «Афрыка»
малад сцэна
18 (сб) — «Дзіке паліванье караля Стаках»
20 (пн) — «Маци»
21 (аўт) — «Арт»
22 (ср) — «Беларусь у фантастычных апавяданнях»
26 (нда) — «Балада пра каханыне»

КІНО НА ВЫХОДНЫЯ

На кручку

На кручку (Eagle Eye)

ЗША, 2008, каліяровы, 128 хв.

Рэжысёр: Ды Джэй Каруз

Ролі выконваюць: Шайя Лабаф, Мішэль Монаган, Рэзарыў Доусан, Майлі Чыкліс, Энтані Мэйкі, Білі Боб Торнтан

Жанр: Трымцэнтнік

Адзнака: 6 (з 10)

Па съмерці братца-блізнюка абібок Джэры стаецца ахвярай змовы. У ягоную кватэру завозяць зброю, а голас таямнічай жанкы на тэлефоне аддае загады. Джэры спрабуе хуйліцца ад узделу ў тэрарыстычным акце...

Трымцэнтнік «На кручку», спрадаваны Стывэнам Спілбергам, — дынамічны й бесперапынны каскад атракцыёну, граматнае палітичнае пасланнне — і проста кіно,

якое глядзець на сунна.

У 1960-я гады бунтоўны кампутар са стужкі «2001: Касмічальная Адысяя» Стэнлі Кубрыка — шакаваў глядачоў. Але сёньня штучны мозг-тэрарыст, што аддае загады ласкамі жаночым голосам на выглядзе фантастыкай. Мабільныя телефоны, машыны, крэдytныя карткі здольныя сачыць за кожным. І хто ведае, ці не пачне камп'ютары цэнтрап уласную гульню?

Машына, якая абавязчы сібі народам Злучаных Штатаў — выдаётнае папярэдженне ў намек на паноўныя клясы, якія мараць тримаць людзей пад кантролем.

Выбухаючыя самалёты, падаюць цяжкавікі, падлююць на нязгодныя будаўнічыя краны. Каўціна ўдала выкарыстоўвае штампы трымцэнтнага кіно, павычнав «канцэртныя нумары» Хічкока, радзе адмысловім эфектамі, што кожны раз — да месца. Але галоўнае ў стужкы — цікі слабы чалавек, здольны пераплюнць любую машыну.

Андрэй Расінскі

«Крама» ў «Рэактары»

21 лістапада ў клубе «Рэактар» (буль. Харужай, 29) пройдзе вялікі сольны канцэрт гурту «Крама». Гіты і новыя песні! Кошт квіткі ад 15 000 да 40 000. Даўедкі па т.: (029) 649—08—88.

